

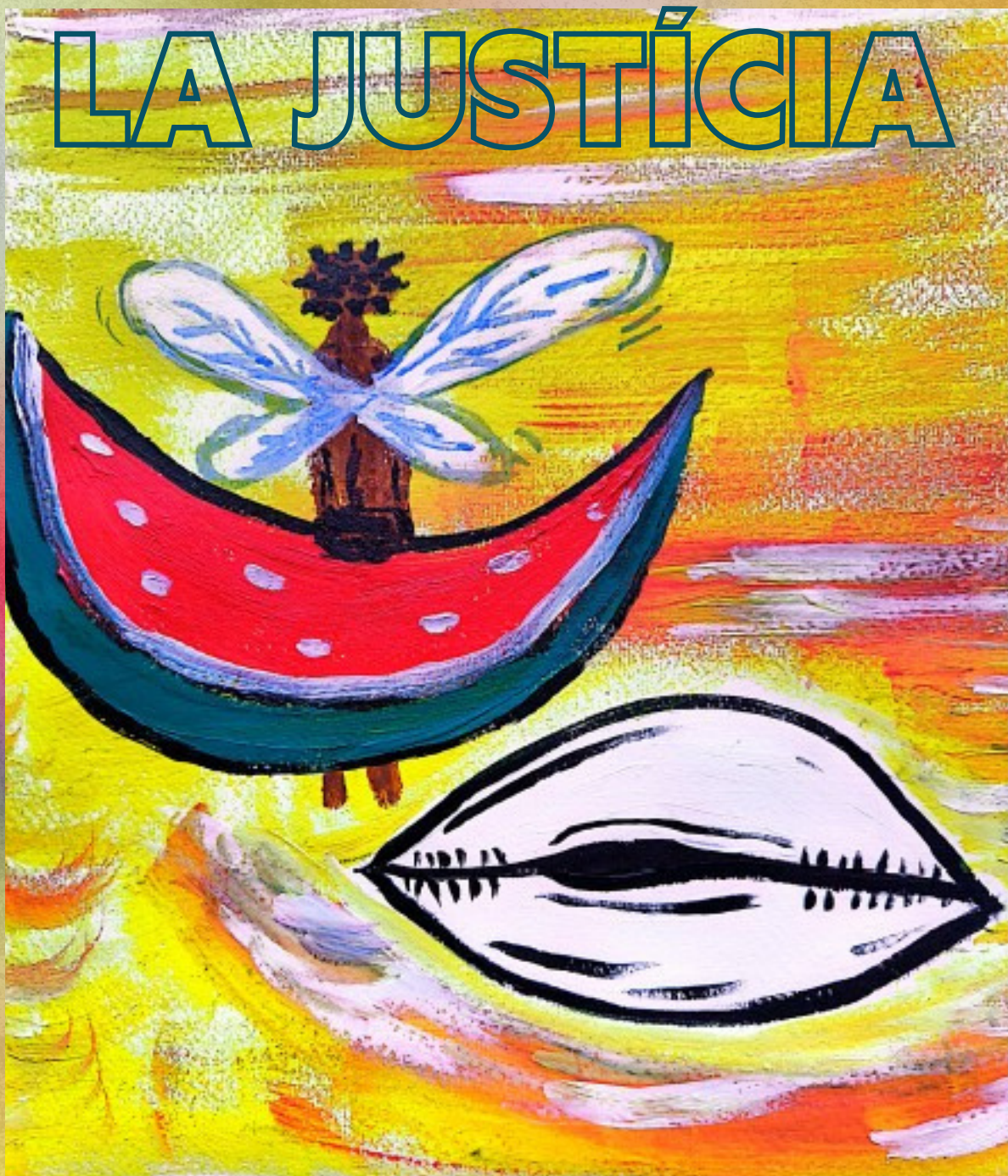
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Muñoz Moya, Victoria; Ayuso Pozo, Anna, dir. El genocidi davant la justícia : jurisprudència comparada sobre competència universal a França i Espanya. 2025. (Grau en Dret)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/319305>

under the terms of the license

EL GENOCIDI DAVANT

**Jurisprudència comparada
sobre competència universal
a França i Espanya**

AUTORA: VICTORIA MUÑOZ MOYA

TUTORA: ANA AYUSO POZO

UAB
GRAU EN DRET

FACULTAT DE DRET (CURS 2024-2025)

AGRAÏMENTS

Aquest treball va dedicat a *nosaltres*.

Per les nostres ancestres que van ser condemnades a l'esclavitud i pel genocidi colonial d'aquest país que mai serà reparat i que continua celebrat cada 12 d'octubre. Per les que volem un país que inapliqui la Llei d'Amnistia de 1977 en favor de la vertadera justícia que només passa pel reconeixement i la reparació.

Ashé per un futur millor.

“Yo estoy limpio.

Brilla mi voz como un metal recién pulido.

Mirad mi escudo: tiene un baobab,

tiene un rinoceronte y una lanza.

Yo también soy el nieto,

bisnieto ,

tataranieto de un esclavo.

(Que se avergüence el amo) “

Nicolás Guillén, 1902-1989, poeta nacional de Cuba

ABSTRACT: Aquest treball analitza la jurisprudència d'Espanya i França en matèria de jurisdicció universal aplicada al delictes de genocidi. A través de mètode comparat, s'examinen les diferències normatives, interpretatives i jurisprudencials entre ambdós sistemes jurídics, posant especial èmfasi en l'evolució de la doctrina judicial i les limitacions pràctiques el seu exercici sobre aquest delictes internacional, de rigorosa actualitat en el context de Palestina, República Democràtica del Congo i Sudan.

PARAULES CLAU: jurisdicció universal, genocidi, jurisprudència comparada, Espanya, França, dret internacional, doctrina judicial, crims internacionals

ÍNDIX DE TAULES

Taula 1. Anàlisi de la tipificació objectiva del delictes de genocidi segons la Convenció per a la Prevenció i la Sanció del Delictes de Genocidi (1948)	18
Taula 2. Reformes del 2019 i del 2020 l'article 689-11 del Codi de Procés Penal francès.....	22
Taula 3. Elements d'anàlisi de l'actual versió de l'article 689-11 del Codi de Procés Penal francès.....	23
Taula 4. Reformes del 1999, 2005 i 2007 de l'article 23 de la Llei Orgànica del Poder Judicial.....	25
Taula 5. Reformes del 2009, del 2014 i del 2015 de l'article 23 de la Llei Orgànica del Poder Judicial.....	26
Taula 6. Elements d'anàlisi de la versió actual de l'article 23 de la Llei Orgànica del Poder Judicial.....	28
Taula 7. Comparació entre l'article 689-11 del Codi de Procés Penal francès i l'article 23 de la Llei Orgànica del Poder Judicial espanyola	29
Taula 8. Resum dels supòsits de fet de la jurisprudència francesa des del 2014 en jurisdicció universal sobre el delictes de genocidi.....	32
Taula 9. Resum dels supòsits de fet de la jurisprudència espanyola des del 2014 en jurisdicció universal sobre el delictes de genocidi.....	38

ÍNDEX D'ABREVIATURES

LOPJ: Llei Orgànica 6/1985, d'1 de juliol, del Poder Judicial (Espanya)

CPI: Cort Penal Internacional

BOE: Butlletí Oficial de l'Estat (Espanya)

CPP: Codi de Procés Penal (França)

CPF: Codi Penal francès

CPE: Codi Penal espanyol

CE: Constitució espanyola

CF: Constitució francesa

STS: Sentència del Tribunal Suprem (Espanya)

STC: Sentència del Tribunal Constitucional (Espanya)

IAN: Interlocutòria de l'Audiència Nacional (Espanya)

TC: Tribunal Constitucional (Espanya)

TS: Tribunal Suprem (Espanya)

CE: Constitució espanyola

CF: Constitució francesa

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ.....	1
1.1. Rellevància.....	1
1.2. Objectius, preguntes de recerca i hipòtesis.....	3
1.3. Metodologia	4
1.4. Estructura	5
2. MARC TEÒRIC I NORMATIU DE LA JURISDICCIO UNIVERSAL PEL DELICTE DE GENOCIDI.....	6
2.1. Concepte teòric-normatiu de la jurisdicció universal	6
2.1. Instruments internacionals de regulació de la jurisdicció universal sobre el delicte de genocidi	11
2.1.1. <i>Precedents històrics de la relació d'Espanya i França amb les regulacions internacionals en matèria de genocidi.....</i>	<i>11</i>
2.1.2. <i>Llistat de textos internacionals</i>	<i>13</i>
2.2. Regulació internacional.....	17
2.2.1. <i>Tipificació de genocidi</i>	<i>17</i>
2.2.2. <i>Persecució internacional independentment del lloc de comissió</i>	<i>18</i>
3. MARC NACIONAL	20
3.1. Marc normatiu francès	20
3.2. Marc normatiu espanyol.....	24
3.3. Anàlisi comparatiu dels marc normatius espanyol i francès.....	29
4. RESULTATS DE LA RECERCA JURISPRUDENCIAL	31
4.1. Jurisprudència a França.....	31
4.1.1. <i>Resolucions específiques analitzades.....</i>	<i>31</i>
4.1.2. <i>Comentaris jurisprudencials: Estat de la jurisdicció universal</i>	<i>34</i>
4.2. Jurisprudència a Espanya	37
4.2.1. <i>Resolucions específiques analitzades.....</i>	<i>37</i>
4.2.2. <i>Comentaris jurisprudencials: Estat de la jurisdicció universal post-reforma del 2014</i>	<i>41</i>
4.3. Comparació jurisprudencial entre França i Espanya sobre la jurisdicció universal del delicte de genocidi des del 2014	43
5. CONCLUSIONS.....	44
6. BIBLIOGRAFIA	47
6.1. Referències normatives i jurisprudencials.....	47
6.2. Altres referències bibliogràfiques.....	50
7. ANNEXOS.....	55

7.1. Nota lingüística.....	55
7.2. Normativa internacional.....	56
7.2.1. <i>Estatut de la Cort Internacional de Justícia</i>	56
7.2.2. <i>Estatut de Roma de la Cort Penal Internacional</i>	57
7.2.3. <i>Competència del Tribunal Militar Internacional de Nuremberg segons el seu Estatut (1945)</i>	59
7.2.4. <i>Convenció per la Prevenció i la Sanció del Delicte de Genocidi (1948)</i>	60
7.2.5. <i>Conveni sobre la Imprescriptibilitat dels Crims de Guerra i dels Crims de Lesa Humanitat (1968)</i>	61
7.3. Principis de Princetone (Nota verbal de data de 27 de novembre de 2001 dirigida al Secretari General per les Missions Permanents del Canadà i del Regne dels Països Baixos)	61
7.4. Normatives nacionals.....	62
7.4.1. <i>Codi Penal francès</i>	62
7.4.2. <i>Codi de Procés Penal (França)</i>	63
7.4.3. <i>Codi Penal espanyol</i>	64
7.4.4. <i>Llei Orgànica del Poder Judicial</i>	64
7.5. Matriu d'anàlisi jurisprudencial comparativa	69

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Rellevància

Hi ha una comunitat internacional que es dota d'unes normes comunes i que el seu eventual incompliment també és objecte de litigis internacionals. Això és possible gràcies al sistema de tractats que ofereix el Dret Internacional Públic on, a través d'acords vinculants, els estats incorporen als seus propis ordenaments jurídics aquestes eines d'entesa amb la resta d'actors del sistema internacional. Vet aquí el concepte de responsabilitat internacional: l'existència d'un acte dut a terme per un Estat i que constitueix una violació d'una obligació internacional¹.

Per tant, cal destacar que una de les principals característiques del Dret Internacional Públic és que el seu principal subjecte són els estats. Per norma general, l'incompliment de normes internacionals per part de particulars no constitueixen responsabilitat internacional, a excepció dels crims de rellevància internacional continguts a l'Estatut de Roma (1998) i altres tractats específics. Serà llavors l'estat qui, en aplicació a les normes internacionals, controla a través de les seves institucions nacionals el compliment per part de particulars. Si l'estat no actua, es desplegaran de forma subsidiària els mecanismes internacionals previstos, com poden ser els procediments existents davant la Cort Penal Internacional.

Des d'aquesta realitat que ofereix el Dret Internacional Públic, es comencen a dibuixar algunes característiques del vertader **concepte de jurisdicció universal**. Aquesta és l'obligació que tenen els estats d'enjudiciar alguns delictes que la comunitat internacional considera prou rellevants perquè tots els tribunals nacionals es posin a disposició d'instruir i jutjar, generant excepcions importants als sistemes penals nacionals que es regeixen per l'essencial **principi de territorialitat**. D'aquesta consideració de delictes internacional rellevants, a més de deduir-se que els estats han d'abstenir-se de cometre'ls,

¹ (Aizenstatd Leistenschneider, 2012, p. 7)

hi ha una **obligació de no impunitat** davant la comissió de particulars fins i tot quan no s'han comès al territori nacional. El Tribunal de Nuremberg en afirmava que “els autors dels actes que es consideressin criminals segons el Dret Internacional no podien quedar protegits per la immunitat sobirana, ja que l'essència de [l'Estatut] és que els individus [tenen] deures i responsabilitats”². De nou, és la responsabilitat de l'estat de configurar un sistema jurídic que no deixi marge d'impunitat a crims internacionals

L'evidència de la realitat internacional i, en particular, les constants i preocupants informacions que arriben des del Sudan, República Democràtica del Congo així com de Palestina, han posat el concepte de genocidi a circular amb molta intensitat a l'acadèmia mundial de les Ciències Socials i Jurídiques, i a les societats de tot el món. Més enllà de la importància de la definició de genocidi i els seus matisos diferencials amb altres delictes com ara els crims de lesa humanitat, hi ha una qüestió innegable i és que el genocidi té una alta rellevància internacional. Aquesta idea es consolida amb l'adopció de la Convenció per a la Prevenció i la Sanció del Delicte de Genocidi (1948). Això també es manifesta amb el fet que sigui considerat un “delicte internacional” segons l'Estatut de Roma, d'on també s'emana que “és deure de tot Estat exercir la seva jurisdicció penal contra els responsables de crims internacionals”³. A partir de la demanda interposada per l'estat sud-africà contra els més que plausibles crims comesos per Israel a la Franja de Gaza⁴ els moviments en solidaritat amb el poble palestí han tornat a posar el centre del debat quines potencialitats i mancances té l'enjudiciament internacional d'aquests fets. No obstant això, considero que sovint s'oblida la capacitat i, sobretot, l'obligació dels estats de perseguir certs crims a través del sistema de jurisdicció universal.

Vet aquí l'objecte d'estudi d'aquest treball. Aquesta recerca és un **treball d'anàlisi comparatiu entre el sistema de jurisdicció universal a l'estat espanyol i l'estat francès, vers el delicte de genocidi.**

Vista la justificació de per què avui el sistema de jurisdicció universal sobre el crim de genocidi és rellevant socialment i jurídicament, l'arrel de per què comparar-ho amb l'estat

² (Chillida Vives, 2003, p. 339)

³ Vegeu Annex 7.2.2., p. 57

francès és que aquest des del 2010 té importants precedents jurisprudencials sobre el delicte de genocidi. Particularment, són nombroses les sentències on el Tribunal Penal de França es pronuncia sobre el finançament i actes de culminació i execució d'aquest crim. Molt especialment, destaquen els tràgics fets a Ruanda el 1994 contra la població Tutsi.

1.2.Objectius, preguntes de recerca i hipòtesis

Aquesta recerca té un **objectiu principal**: conèixer i comparar els **sistemes de jurisdicció universal francès i espanyol vigents des del 2014**, any de la reforma que canvia substancialment el sistema a Espanya i els seus efectes en la jurisprudència.

Per complir aquest objectiu, es busquen respondre a les següents **preguntes de recerca**:

1. Quin és el marc normatiu internacional i nacional de França i Espanya de la jurisdicció universal vers el delicte de genocidi?
2. Com es consolida dins la jurisprudència d'Espanya i França la jurisdicció universal sobre el delicte de genocidi?
3. A la llum de la jurisprudència dels darrers anys, quina plausibilitat a curt i mitjà termini hi ha per poder enjudiciar possibles delictes de genocidis que s'estan cometent en l'actualitat? És a dir, com les reformes han afectat l'accés a la justícia universal?

Amb relació a aquestes qüestions, es parteix de **dues hipòtesis** que busquen ser refutades o validades al llarg del treball:

1. Les reformes normatives han limitat l'aplicació de la competència universal sobre el delicte de genocidi a França i Espanya.
2. Són plausibles futurs procediments de jurisdicció universal a Espanya i França sobre actes comesos a Palestina (com a exemple paradigmàtic actual) però la probabilitat d'enjudiciar i condemnar augmentarà quan la Cort Penal

Internacional afirmi que efectivament s'està duent a terme un genocidi a la Franja de Gaza per part d'Israel.

1.3. Metodologia

Per complir els objectius de recerca, respondre les preguntes plantejades i validar o refutar les hipòtesis proposades, aquesta recerca és un **treball d'anàlisi jurisprudencial** on es barregen diversos mètodes.

S'ha estructurat la recerca en dues fases. En una primera fase **d'anàlisi de la normativa**, pel que fa a les **normes internacionals** es fa ús del **mètode de modelació** on s'extrapola de manera sintètica els elements prioritaris de textos internacionals que siguin rellevants a la llum de les obligacions dels estats parts sobre jurisdicció universal i genocidi. En relació amb la **normativa nacional** de França i Espanya, es fa ús del **mètode de Dret Comparat**, on s'estudia amb detall la positivització de la jurisdicció universal de manera comparada. Seguint la lògica dels objectius i les preguntes de recerca, s'ha construït una matriu d'anàlisi amb els següents criteris d'estudi: àmbit d'aplicació, condicions d'exercici, inici del procediment, límits, garanties processals, relació amb el Dret Internacional i canvis respecte de la versió anterior. Separadament, amb la mateixa matriu, s'ha estudiat l'evolució de les reformes i la regulació vigent, per finalment construir una anàlisi comparativa entre l'actual article 23 LOPJ i l'article 689-11 CPP. Per tant, aquí els materials utilitzats han estat els respectius textos normatius reforçats amb anàlisis acadèmiques sobre l'estat de la qüestió.

En la segona fase **d'anàlisi jurisprudencial**, es barreja el **mètode inductiu** on a través de l'estudi de precedents jurisprudencials entre el 2014 i el 2024 s'abstreu una generalització de l'estat de la qüestió; amb el **mètode de Dret comparat**. La metodologia ha estat la selecció concreta de quatre resolucions per país que han estat estudiades amb una matriu d'anàlisi amb els següents criteris d'estudi: context factual, bases jurídiques, connexió amb l'estat, paper del Ministeri Fiscal, obstacles legals i processals, resolució judicial i valoració crítica. Després d'una primera imatge de l'estat de la jurisdicció universal amb l'estudi normatiu, on ja s'identifiquen les similituds i les diferències, s'ha

construït aquesta matriu amb aquesta informació i en coherència amb les preguntes de recerca. Al capítol corresponent es presenten les discussions de la recerca en diàleg amb altres precedents jurisprudencials que posen context a algunes qüestions que al capítol es detallen.

1.4.Estructura

El primer punt de la recerca és un **marc teòric i normatiu de la jurisdicció universal pel delictes de genocidi** (punt 2). En aquest punt s'estudia el **concepte teòric-normatiu** (2.1.) on s'analitzen les obligacions internacionals i es fa una revisió de la doctrina internacional per tenir una imatge consolidada de la jurisdicció universal. Seguidament, es posa context als **instruments internacionals** (2.2.) i, per fer-ho, s'analitzen els **precedents històrics de la relació d'Espanya i França amb aquests instruments** (2.2.1.), per finalment detallar el **llistat de textos internacionals vigents** que són rellevants en aquesta matèria (2.2.2). Un cop, s'han detallat els textos internacionals i la relació d'ambdós països amb ells, s'analitza la **regulació internacional** (2.3) en dos sentits: la **tipificació** objectiva i subjectiva de genocidi (2.3.1), i la **persecució internacional independentment del lloc de comissió** (2.3.2).

El segon punt de la recerca és el **marc nacional de la jurisdicció universal** (punt 3), analitzant el **marc normatiu francès** (3.1) i el **marc normatiu espanyol** (3.2.). Aquest apartat conclou amb **una anàlisi comparativa d'ambdues regulacions internes** (3.3.).

El tercer punt correspon als **resultats de la recerca jurisprudencial** (punt 4). En primer lloc, es presenta la **jurisprudència a França** (4.1.), detallant, en primer lloc, les **resolucions específiques analitzades** (4.1.1.) i posteriorment fent **comentaris jurisprudencials sobre l'estat de la jurisdicció universal al país** (4.1.2.). En segon lloc, es discuteixen els resultats de la **jurisprudència a Espanya** (4.2.) seguint la mateixa lògica anterior: donant context a les **resolucions específiques analitzades** (4.2.1.) i fent **comentaris jurisprudencials sobre l'estat de la jurisdicció postreforma de 2014** (4.2.2.). Els resultats de la recerca finalitzen amb una **anàlisi comparada** (4.3.), i condueix al quart i últim punt del treball: les **conclusions** (punt 5).

2. MARC TEÒRIC I NORMATIU DE LA JURISDICCIO UNIVERSAL PEL DELICTE DE GENOCIDI

2.1. Concepte teòric-normatiu de la jurisdicció universal

Malgrat la inexistència d'un concepte únic de la jurisdicció universal i el viu debat dins de la doctrina sobre els seus límits, els Principis de Princeton⁵ ho defineix com “una jurisdicció penal sustentada exclusivament en la naturalesa del delicte, prescindint del lloc on aquest s'hagués comès, la nacionalitat de l'autor presumpte o condemnat, la nacionalitat de la víctima o qualsevol altre nexa amb l'estat que exerceix aquesta jurisdicció”⁶. Per això, la jurisdicció universal permet iniciar processos penals *trencant* alguns principis tradicionals del Dret Penal, molts d'ells positivitzats als codis penals. De tots ells, es destaca notablement el principi de territorialitat segons el qual, per norma general, les jurisdiccions nacionals tindran competència per conèixer per aquells delictes comesos al territori nacional. D'aquesta prerrogativa conceptual – la de poder conèixer d'un cas fets dels quals no requereix un punt de connexió amb l'estat - s'evoluciona a una vertadera obligació internacional en virtut del preàmbul de l'Estatut de Roma⁷.

L'àmbit d'aplicació material de la jurisdicció universal també ve recollit al segon punt dels Principis de Princeton: els delictes greus de Dret Internacional. A saber, els crims de pirateria, esclavatge, de guerra, contra la pau, de lesa humanitat, de genocidi i la tortura⁸. Al seu torn, l'Estatut de Roma pel qual s'estableix la Cort Penal Internacional fa una definició molt concreta de sobre quins crims té competència i, per tant, són internacionalment rellevants. A l'article 5, afirma que aquests són el genocidi, crims de lesa humanitat, de guerra i d'agressió⁹. Per tant, seran les normes nacionals les que definiran l'àmbit d'aplicació material de la jurisdicció universal tot respectant el

⁵ Es tracta del resultat d'un treball resultat de l'anàlisi de legislació internacional sobre jurisdicció universal dut a terme per diversos acadèmics, que les Missions Permanents dels Països Baixos i del Canadà fan arribar al Secretariat de Nacions Unides a través de la Nota verbal de data 27 de novembre de 2001 per les Missions Permanents del Canadà i dels Països Baixos davant Nacions Unides. Aquest treball es previ i preparatori a l'establiment de l'actual Cort Penal Internacional.

⁶ Vegeu Annex 7.3., p. 61

⁷ Vegeu Annex 7.2.2., p. 57

⁸ Vegeu Annex 7.3., p. 61

⁹ Vegeu Annex 7.2.2., p. 57

contingut de les normes internacionals, d'acord amb el principi de supremacia del Dret Internacional que, particularment, tant la Constitució espanyola com la Constitució francesa reconeixen¹⁰.

La jurisdicció universal té afectacions a dos principis essencials dels sistemes nacionals penals.

El primer és el **principi de subsidiarietat**, que és la idea d'aquesta que el Dret ha de ser la última via per obtenir justícia o reparació en un procés judicial. Quan el delicte afecta un bé jurídic col·lectiu, és aquí on hauria d'actuar aquesta branca del Dret.

No obstant això, cal tenir en compte que l'àmbit d'aplicació del Dret Penal Internacional és fins i tot més que col·lectiu: aquí considerem la col·lectivitat com la comunitat internacional. Aquesta idea juridicofilosòfica hauria d'actuar com a criteri teleològic en l'aplicació de la jurisdicció universal en els procediments penals. En paraules del professor Mohamed Cherif Bassiouni (2001): "l'Estat que exercita la jurisdicció universal porta a terme un *actio popularis* contra persones que són *hostis humani generis*"¹¹. O dit d'una altra manera: "els Estats [...] no únicament [actuen] com una jurisdicció nacional, sinó també com a representants de la comunitat internacional"¹².

Darrere d'aquesta afectació, hi ha dues idees:

1. **Algunes infraccions penals afecten tota la comunitat internacional.** Els drets jurídics col·lectius més importants poden ser la vida, la dignitat o seguretat col·lectiva, però no tots els delictes contra aquests béns jurídics –que són castigats per la majoria dels codis penals– ens afecten com a comunitat internacional.

¹⁰ Article 96 CE i article 55 CF.

¹¹ (Cherif Bassiouni, 2001, p. 13-14)

¹² *Ibid*

2. **Aquesta jurisdicció universal pretén no tenir espais d'impunitat.** Per això, la consideració de delictes greus internacionals i el consens internacional sobre la seva gravetat, evoca al fet que els estats, a través dels seus poders judicials, elaborin estratègies normatives en pro d'aquest objectiu comú.

El segon principi sobre el qual impacta, tal com ja s'ha avançat, és al **principi de territorialitat**. Tal com es dedueix de la definició donada als Principis de Princeton¹³, la jurisdicció universal en un concepte ample no requereix un enllaç específic i concret amb l'estat que està coneixent del cas concret. Aquesta absència d'enllaç a la pràctica ha estat molt matisada per la concreció de la jurisdicció universal als sistemes nacionals. A l'extens treball d'Olympia Bekou i Robert Cryer (2008), es distingeix dues categories de jurisdicció universal:

- a. **Sistema absolut:** quan la configuració nacional permet que la jurisdicció interna pugui conèixer de casos de crims internacionals tot i que l'autor no es trobi habitualment al territori de l'estat que està coneixent de la causa¹⁴. Vet aquí la possibilitat que tenia l'estat espanyol abans de la reforma del 2015 que va aplicar, entre d'altres, demanant l'extradició d'Augusto Pinochet, després de la presentació d'una querella a l'Audiència Nacional el juliol de 1996 per crims de lesa humanitat contra ciutadans espanyols a l'Operació Cóndor (1975) duta a terme a territori xilè. L'octubre de 1998, els jutges Manuel García-Castellón i Baltasar Garzón Real fan una sol·licitud formal d'extradició a les autoritats britàniques (on es trobava temporalment l'acusat) perquè Pinochet fos jutjat a Espanya pels delictes de genocidi, terrorisme, segrest, tortura i desaparició forçosa. Finalment, aquesta extradició no es materialitza per una primera denegació en 1998 al·ludint a motius d'immunitat processal per la seva qualitat de cap d'estat en el moment de comissió delictiva. Aquests motius són denegats per la Cambra dels Lords – màxima instància judicial del Regne Unit – i entre 1998 i 1999 les autoritats britàniques comencen a conèixer d'altres sol·licituds d'extradició com la de Bèlgica. Finalment, el 2000 les sol·licituds serien denegades per motius de salut

¹³ Vegeu *supra*, p. 6

¹⁴ (Cryer i Bakou, 2008, p. 51-52)

d'Augusto Pinoche¹⁵. Aquest cas exemplifica la possibilitat que tenia Espanya abans del 2015 en tenir competència sobre crims internacionals no comesos a l'estat espanyol, autors dels quals no havien de tenir un vincle específic amb el país.

- b. **Sistema condicionat:** Tal com es dedueix del concepte, es tracta d'una jurisdicció universal amb una regulació nacional que condiciona la seva aplicació a requisits més estrictes que el sistema absolut. La doctora Chiara Marullo (2015) apunta algunes notes característiques del sistema condicionat (sense que això impliqui que s'hagin de complir totes alhora): 1) presència de l'acusat en el territori del fòrum, 2) doble incriminació, 3) límits geogràfics amb relació als crims de guerra, 4) limitacions temporals i prohibició de la irretroactivitat¹⁶. Són els sistemes que trobem en la regulació actual a França i a Espanya, on efectivament sí que es requereix un enllaç amb l'estat¹⁷. Tanmateix, cal destacar que segons diversos autors consultats (a saber, Cherif Bassiouni (2001), Bekou i Cryer (2008), Chiara Marullo (2015)), la majoria dels sistemes de jurisdicció universal al món són condicionats.

Vist l'abast de la jurisdicció universal, el seu àmbit d'aplicació material, la interacció conceptual amb els sistemes nacionals a través dels principis de subsidiarietat i de territorialitat; l'última nota característica seria la **imprescriptibilitat dels delictes objecte de jurisdicció universal**. Sobre aquesta qüestió, cal esmentar l'existència del Conveni sobre la Imprescriptibilitat dels Crims de Guerra i dels Crims de Lesa Humanitat (1968), que també es projecta sobre el delicte de genocidi¹⁸. La imprescriptibilitat no només actua com a escut contra la impunitat sinó que té una funció de prevenció general¹⁹.

Des de l'estudi de la teoria general del delicte, quan s'analitzen els elements de la norma penal, hi ha hagut debats fortament consolidats a la doctrina sobre l'objectiu de la pena d'ençà de la instauració de l'estat liberal després de la Revolució Francesa (1789). Previ al segle XIX apareixen les teories absolutes que afirmaven que la pena havia de ser una

¹⁵ (Amnistia Internacional, 2008)

¹⁶ (Chiara Marullo, 2015, p. 25)

¹⁷ Vegeu *infra*, punt 3, pp. 20 i ss.

¹⁸ Vegeu Annex 7.2.5., p. 61

¹⁹ (Dondé Matute, 2018, p. 68)

conseqüència necessària del delict²⁰ i, posteriorment, apareixen les **teories relatives** que veuen la pena com quelcom que ha de tenir un objectiu. Aquestes teories es divideixen en **teories de prevenció general** (que busquen que a través de l'existència de la pena la ciutadana s'abstingui dels comportaments delictius) i les **teories de prevenció específica** (que busquen assegurar-se que l'autor d'un delict corregeixi el seu comportament a través de la pena)²¹. Tenint en compte la naturalesa dels béns jurídics que protegeixen els crims internacionals i el consens internacional de l'impacte de la seva comissió a la pau i seguretat col·lectiva; és lògic afirmar que la imprescriptibilitat tingui l'objectiu que l'individu s'abstingui molt particularment.

Des dels compromisos internacionals en aquesta línia es dedueix l'obligació internacional d'aplicar qualsevol norma nacional que busqui la prescriptibilitat o altres formes d'exempció de la responsabilitat penal com la immunitat processal o eventuais amnisties. En aquesta línia, van els arguments d'entitats per la Memòria Històrica a l'estat espanyol en entendre que la Llei d'Amnistia de 1977 s'hauria d'aplicar pels delictes comesos a la Guerra Civil espanyola (1936-1939), durant la dictadura franquista (1939-1975) i durant els primers anys de Transició Democràtica (1975-1978), segons les disposicions del Conveni per la Prevenció i la Sanció del Delict de Genocidi de 1948 (arts. 4 i 6) i del Conveni contra la Tortura i altres Tractes o Penes Cruels, Inhumans i Degradants de 1984 (arts. 4 i 12), entre d'altre²². No obstant això, la Interlocutòria del Tribunal Constitucional 80/2021, de 15 de setembre, inadmet un recurs d'empara en un cas de tortures comeses entre 1964 i 1974. La interlocutòria s'endinsa en el fons de l'assumpte i afirma que s'ha de descartar l'existència de delictes internacionals en aquest supòsit per la falta de concreció jurídica interna en el moment de la comissió dels actes. En particular diu al seu fonament jurídic quart que “ni l'anàlisi dels processos de Nuremberg i Tòquio, ni l'examen de l'art. 1 b) de la Convenció sobre la imprescriptibilitat dels crims de guerra i dels crims de lesa humanitat de 1968, de l'art. 5 de l'Estatut del Tribunal Penal per l'ex-Iugoslàvia, de l'Estatut del Tribunal Penal per Ruanda de 1994 (art. 3) o de l'art. 7 de l'Estatut de Roma de 1998 permeten entendre que existís, al temps dels fets denunciats, una **prohibició que arribi a un grau de certesa suficient als seus elements per integrar una descripció típica apta per sustentar una condemna penal conforme a l'art. 25.1.**

²⁰ (Muñoz Conde i García Arán, 2010, p. 47)

²¹ *Ibid*

²² (Ateneu de Memòria Popular, 2020, p. 34-35)

CE [principi de legalitat penal]”²³. Des del punt de vista de la incorporació interna, en aquest exemple on els delictes de rellevància internacional es cometen al territori nacional amb la peculiaritat d’una llei d’exempció de la responsabilitat penal; aquesta resolució assenta el precedent d’afirmar que la imprescriptibilitat del delictes **no és sinònim d’un efecte retroactiu abans del moment de la descripció típica**²⁴.

2.1. Instruments internacionals de regulació de la jurisdicció universal sobre el delictes de genocidi

Tal com s’advertia anteriorment, per poder parlar de jurisdicció universal vers el delictes de genocidi a l’estat espanyol i francès, cal esmentar el marc internacional del qual això neix. És l’origen de la tipificació interna a ambdós estats i, alhora, font d’obligacions internacionals.

Per analitzar la normativa internacional s’ha de tenir en compte els instruments (declaracions rellevants i tractats) que efectivament formin part dels respectius ordenaments jurídics o que, o bé, siguin rellevants a efectes interpretatius.

2.1.1. Precedents històrics de la relació d’Espanya i França amb les regulacions internacionals en matèria de genocidi

Abans d’esmentar quins textos seran objecte d’anàlisi posteriorment, primerament, cal fer una **genealogia històrica** de com França i Espanya han participat en els precedents de l’actual regulació internacional en matèria de genocidi.

²³ (Tribunal Constitucional, 2021)

²⁴ (García Saéz, 2014, p. 150-151)

1. Abans de la II Guerra Mundial.

Abans de la I Guerra Mundial, l'objectiu era reconèixer els límits del *ius imperii*. En particular el IV Conveni de La Haia de 1907 relatiu a les lleis i costums de la guerra terrestre, al seu preàmbul reconeix el desig de “disminuir els mals de la guerra”²⁵.

Després de la I Guerra Mundial, s'obria un marc d'exercici de drets col·lectius, però es va excloure de manera concreta del Pacte de la Societat de Nacions. Tanmateix, es va treballar en una regulació més específica, que va derivar en un grup de textos coneguts com “tractats de les minories”²⁶. Es va considerar “el reconeixement del principi de no discriminació i respecte a la identitat pròpia” com qüestió d'interès internacional²⁷.

Cal destacar que l'estat espanyol va pertànyer a la Societat de Nacions entre 1920 i 1939, amb un impàs d'un any entre 1926 i 1928 per un desacord expressat per Miguel Primo de Rivera amb relació a la Zona Internacional de Tànger. França pel seu costat va ser un dels membres fundadors de la Societat de Nacions en 1920.

Malgrat les divergències en la participació en aquesta organització, cap dels dos estats va participar en el sistema de protecció internacional de minories per diverses tensions sobre plurinacionalitat al si de cadascun dels estats²⁸.

2. Després de la II Guerra Mundial: moment cúspide de la conceptualització internacional de “genocidi” a través de les Nacions Unides

L'estat francès és membre permanent del Consell de Seguretat de Nacions Unides des de la seva fundació en 1945 (any d'adopció de la Carta de Nacions Unides, per la qual es funda).

En els moments inicials de Nacions Unides, l'Assemblea General va mostrar importants reticències a la incorporació d'Espanya a l'organització perquè es reconeixia el “caràcter feixista” del règim de Franco²⁹. Tanmateix, a partir de la normalització de relacions amb

²⁵ (Comité Internacional de la Cruz Roja, sense data)

²⁶ (Castellá Surribas, 2003, p. 659-663)

²⁷ *Ibid*

²⁸ (Balcells, 2022)

²⁹ En particular la Resolució de l'Assemblea de Nacions Unides n°39 (I) de 1946, també coneguda com “la qüestió d'Espanya” (Nacions Unides, 1946)

els Estats Units materialitzada amb els Pactes de Madrid de 1953 i en el marc de la Guerra Freda, Espanya acaba incorporant-se a les Nacions Unides en 1955. Gradualment, començarà a incorporar-se als instruments aprovats al si de l'organització, però no ho va fer de manera immediata.

2.1.2. Llistat de textos internacionals

En aquest apartat es pretén mencionar tots aquells textos internacionals vigents a 2025 en relació amb la tipificació de genocidi. Alguns d'aquests textos són tractats internacionals i d'altres són doctrina, d'importantes recerques jurídiques al si de Nacions Unides o projectes de textos que no han acabat sent aprovats. Malgrat no tenir naturalesa jurídica, esdevenen importants per interpretar el sentit del genocidi com a delictes i del sistema de jurisdicció universal.

Més endavant s'aprofundeix en els elements típics d'aquest delictes³⁰, però sí cal contextualitzar que el principal text que el regula (la Convenció per a la Prevenció i Sanció del Delictes de Genocidi, 1948), és la conclusió d'un debat jurídic al si del procediment judicial internacional que condemnava els crims comesos al règim nazi.

El màxim exponent del genocidi com a delictes internacional fou Raphael Lemkin, un jurista polonès, qui va fer incidència perquè als Judicis de Nuremberg (1945-1948) es condemnés als acusats per genocidi. Lemkin va mantenir un diàleg molt sostingut amb Hersch Lauterpacht – assessor als judicis de Nuremberg -, ja que aquest últim sostenia que el fracàs del sistema de protecció de minories es deia a una falta de concreció dels drets humans en tant que individu. En canvi, Raphael Lemkin posa el focus en el fet que els atacs es deuen que aquestes persones pertanyen a un determinat grup. Els simples atacs contra persones pertanyents a un grup determinat no basten per a determinar que existeix un genocidi, sinó que aquests atacs organitzats han de ser buscar la destrucció sistemàtica d'un determinat grup ètnic, religiós o nacional³¹. Vet aquí la rellevància internacional, ja que el mateix estat no el perseguirà mentre s'estigui cometent perquè pot ser potencialment l'autor del delictes.

³⁰ Vegeu *infra*, punt 2.2.1., p.17

³¹ (Sands, 2020, p. 223-225)

Al l'Estatut del Tribunal Militar Internacional de Nuremberg, es coneix la competència del Tribunal respecte de tres crims³²: 1) crims contra la pau, 2) crims de guerra, i 3) crims contra la humanitat. En conseqüència, els crims objecte d'aquest judici no van ser considerats pel Tribunal com a genocidi.

Malgrat això, aquest matís diferencial entre crims contra la humanitat (o crims de lesa humanitat) i genocidi, es consolida amb l'adopció de la Convenció per la Prevenció i la Sanció del Delicte de Genocidi en 1948 al marc de Nacions Unides.

- **Convenció per a la Prevenció i la Sanció del Delicte de Genocidi (1948)**

La Convenció és un tractat internacional i, per tant, de naturalesa normativa. L'adopció del text de la Convenció és de 1948 i França perfecciona el seu consentiment integrant aquest tractat dins del seu ordenament per mitjà del Decret núm. 50-1449, de 24 de novembre de 1950³³. En conseqüència, França va ser part contractant des de pràcticament el principi.

Al seu torn, Espanya va adoptar la Convenció més tard. Malgrat pertànyer a Nacions Unides des de 1955, no serà fins a 1969 que Espanya serà part del tractat³⁴.

- **Principis de Nuremberg (1950)**

Aquest text no és un tractat internacional, sinó un text de rellevància interpretativa. La resolució 95 (I) de l'Assemblea General de Nacions Unides de 1946 va encarregar a la Comissió de Codificació de Dret Internacional la "codificació general de delictes contra la pau i la seguretat de la humanitat" o "un Codi Criminal Internacional", que tingués com a base els "principis reconeguts a l'Estatut del Tribunal de Nuremberg i de les sentències del tribunal esmentat"³⁵.

³² (Instituto de Relaciones Internacionales, sense data, p.6)

³³ (Journal Officiel de la République Française, 1950)

³⁴ (Boletín Oficial del Estado, 1969)

³⁵ (Nacions Unides, 1946, p. 128)

En efecte, dita Comissió va presentar el treball encarregat a l'Assemblea General de Nacions Unides el 31 de desembre de 1950. Contràriament a la vocació de codificació que l'organisme pretenia amb aquest encàrrec, els Principis de Nuremberg són una sistematització doctrinal dels elements més importants dels processos de Nuremberg.

Sobre les obligacions derivades per l'estat espanyol i francès, s'ha d'entendre que malgrat que Espanya no formés part de l'Assemblea General de Nacions Unides ni en el moment de l'encàrrec (1946) ni en el moment de presentació (1950), i que aquest text no té naturalesa normativa perquè no és un tractat; són una font doctrinal important pel que fa a l'acció legislativa dels estats. Per exemple, hi ha treballs doctrinals a Espanya com el de la jurista Alicia Gil Gil (2010), qui ha discutit sobre la tipicitat o les carències a la tipicitat que suposa afirmar que els Principis de Nuremberg actuen com estàndard normatiu independentment de la recepció interna³⁶. En particular, discuteix amb el que sostenia Mahmoud Cherif Bassiouni (2001), qui defensava la idea que els crims de guerra existien com a principis generals de Dret. Segons el jurista, això es sostenia a través d'idees comunes expressades en textos com els Principis de Nuremberg, de rellevància internacional, i arribava a la conclusió que inductivament es consolida un Dret Penal comú³⁷.

En qualsevol cas, aquesta discussió doctrinal plena de matisos mostra que els Principis de Nuremberg són un punt d'inflexió a la comunitat internacional, en el sentit que es recullen indicacions de quines estratègies legislatives prendre per tal d'assolir els objectius que com a comunitat es van establir un cop conclòs els judicis de Nuremberg.

- **Estatut de Roma de la Cort Penal Internacional (1998)**

Com s'indicava anteriorment, el subjecte del Dret Internacional Públic – és a dir, el subjecte d'obligacions – és l'estat per antonomàsia. No obstant això, des del punt de vista internacional, això suposava certs marges d'impunitat en supòsits de greus infraccions a l'ordenament jurídic internacional. Per aquest motiu, la Cort Penal Internacional (CPI) és un òrgan jurisdiccional de vocació universal, amb caràcter permanent i competències per jutjar a individus, això és, persones físiques únicament. Això exclou a persones jurídiques

³⁶ (Gil, 2010, p. 139)

³⁷ *Ibid*

privades i públiques³⁸. Cal destacar que l'Estatut de Roma dota de caràcter permanent a una pràctica jurisdiccional internacional que s'havia fet de manera *ad hoc* (vegeu per exemple els tribunals per als crims comesos durant el règim nazi, Ruanda o l'ex-Iugoslàvia)³⁹.

L'Estatut de Roma és un tractat signat al si de la Conferència Diplomàtica de Plenipotenciaris de Nacions Unides. Tanmateix, aquest marc multilateral de negociacions no significa que tots els estats que formen part de Nacions Unides siguin estats part de l'Estatut de Roma. A més, la Cort Penal Internacional no és un organisme de l'ONU, com és el cas del Tribunal Internacional de Justícia, jurisdicció de la qual s'accepta en el moment que es ratifica la Carta de Nacions Unides.

Per contra, la Cort Penal Internacional és un tribunal independent de Nacions Unides amb un sistema de finançament i funcionament propi. Malgrat això, l'Estatut de Roma ja fa previsions de l'estreta relació de col·laboració entre Nacions Unides i la CPI, a destacar, l'informe anual de la relació entre la Cort i l'ONU que s'ha de transmetre a l'Assemblea General o la capacitat del Consell de Seguretat de transferir certs casos a la Fiscalia de la CPI⁴⁰.

La majoria de les disposicions rellevants a la llum d'aquest treball estan relacionades amb les definicions jurídiques dels delictes internacionalment rellevants com és el del genocidi i també obligacions de cooperació judicial internacional en matèria d'aquests crims.

L'Estatut de Roma va ser adoptat el juliol de 1998 i va entrar en vigor en juliol de 2002. Tant l'estat francès com l'estat espanyol van participar en la Conferència Diplomàtica de Plenipotenciaris de Nacions Unides. De fet, França va ostentar la vicepresidència de la mesa de la Conferència i va participar en el comitè de redacció. Així mateix, Espanya també formava part del comitè de redacció⁴¹. L'estat francès per via del Decret núm. 2002-925 de 6 de juny ratifica l'Estatut de Roma⁴², i l'estat espanyol ho fa per instrument de ratificació el 7 de maig de 2002⁴³. Per tant, ambdós estats formen part de la CPI des del seu inici.

³⁸ (Cuervo Nieto, 2022, p. 5)

³⁹ *Ibid*

⁴⁰ (Nacions Unides, 2024)

⁴¹ (Nacions Unides, 1998)

⁴² (Journal Officiel de la République Française , 2002)

⁴³ (Boletín Oficial del Estado , 2002)

2.2.Regulació internacional

2.2.1. Tipificació de genocidi

L'obligació internacional que es deriva de la convenció esmentada és la sanció i la prevenció del genocidi en el sentit de com ho defineix aquest text internacional⁴⁴.

Segons l'article 2, el genocidi és “ a) la matança de membres del grup; b) lesió greu a la integritat física o mental dels membres del grup, c) sotmetiment intencional del grup a condicions d'existència que hagin de comportar la seva destrucció física, total o parcial, d) mesures destinades a impedir els naixements al si del grup, e) trasllat per la força de nens d'un grup a un altre”⁴⁵. Aquests actes han de ser “perpetrats amb la intenció de destruir, totalment o parcialment, a un grup nacional, ètnic, racial o religiós”⁴⁶. Tipifica no només la execució d'aquests actes en qualitat d'autor material sinó també “l'associació [...], la instigació directa i pública [...], la temptativa [...] i la complicitat [...]”⁴⁷, en diferents graus de participació. Precisament per això, la Convenció no recull el requisit que aquests actes hagin de ser executats per part de funcionaris públics o membres d'un govern perquè algú pot participar en un genocidi com a part d'una política estatal sense pertànyer al cos d'empleats públics o al poder executiu.

⁴⁴Article 1 de la Convenció. Vegeu Annex 7.2.4., p. 60

⁴⁵ *Ibid*

⁴⁶ Article 2 de la Convenció. *Ibid*

⁴⁷ Article 3 de la Convenció. *Ibid*

TAULA 1. ANÀLISI DE LA TIPIFICACIÓ OBJECTIVA DEL DELICTE DE GENOCIDI SEGONS LA CONVENCIÓ PER A LA PREVENCIÓ I LA SANCIÓ DEL DELICTE DE GENOCIDI (1948)

Elements del delictes	Resultat del delictes		
Matança de persones	Destruir, un grup nacional, ètnic, racial o religions	<i>Iter criminis punible</i>	Autoria i participació
Lesió greu a la integritat física o mental			
Sotmetiment intencional		Associació	Autoria material
Mesures destinades a impedir els naixements		Instigació directa i pública	
Trasllat per la força de nens		La temptativa	Complicitat

Taula d'elaboració pròpia. Esquema d'anàlisi de la tipicitat objectiva a partir dels elements de la Teoria General del Delicte, extrets de Muñoz Conde, F., & García Arán, M. (2010). *Derecho Penal: Parte General*. València: Editorial Tirant lo Blanch.

Per tant, el contingut d'aquest text internacional genera obligacions de sanció (en conseqüència, de tipificació interna) i de prevenció, tant a Espanya com a França, respecte al delicte de genocidi amb aquests elements objectius. En últim lloc, l'Estatut de Roma de la Cort Penal Internacional (1998) defineix el genocidi a l'article 6 replicant de manera literal l'article 2 de la Convenció, consolidant així el concepte jurídic d'aquest crim.

2.2.2. Persecució internacional independentment del lloc de comissió

A les normes internacionals anteriorment esmentades, s'incideix en les obligacions dels estats pel que fa a la capacitat d'enjudiciament del delicte de genocidi més enllà del lloc de comissió així com en les obligacions de col·laborar judicialment amb tercers estats.

En particular, cal tenir en compte que el Conveni per a la Prevenció i la Sanció del Delicte de Genocidi (1948), obliga els estats a prevenir i sancionar el genocidi. Tanmateix, per trobar la base de la persecució internacional més enllà del tradicional principi de territorialitat, trobem dificultats per establir la seva base legal-internacional.

Per un costat, es sosté des d'un punt de vista del **dret consuetudinari internacional**, reflectit en treballs com els Principis de Nuremberg (1950)⁴⁸. Per l'altre, des de la **doctrina jurisprudencial** del Tribunal Penal Internacional per a Ruanda i per l'ex-Iugoslàvia, que afirma que la jurisdicció universal com a principi està "avui reconeguda per als crims internacionals"⁴⁹. Aquest principi no només ha estat declarat per corts penals internacionals, sinó també en altres tribunals com el Tribunal Internacional de La Haia que, en sentència d'11 de juliol de 1996 (cas Bòsnia v. República Federal de Iugoslàvia), es pot interpretar que també fonamenta el dret dels estats a exercir la jurisdicció universal en matèria de genocidi⁵⁰. En particular, afirma que "l'obligació [de] cada Estat [...] de prevenir i sancionar el crim de genocidi no està limitada territorialment"⁵¹.

A més, si fem un breu exercici de jurisprudència comparada – sense perjudici del fons del treball posterior respecte d'Espanya i França –, veiem que són diverses jurisdiccions nacionals les que reconeixen el principi de jurisdicció universal sobre el delictes de genocidi. Entre d'altres, la sentència del Tribunal Constitucional de la República Federal d'Alemanya del 12 de desembre de 2000 sosté que "el genocidi és, com a violació més greu dels drets humans, el cas clàssic per a l'aplicació del principi de jurisdicció universal, que té com a funció possibilitar la persecució, sense escletxes d'impunitat, dels crims contra els béns jurídics més importants de la Comunitat Internacional."⁵² També ho fa la Cort Suprema de Justícia de l'Argentina en resolució d'un procediment que va iniciar-se el novembre de 2021 admetent una denúncia presentada per l'Organització Birmana Rohingya del Regne Unit contra les autoritats de Myanmar per suposats actes de genocidi i crims de lesa humanitat comesos contra la comunitat rohingya des de l'any 2012. Aquesta causa es fonamenta en el principi de jurisdicció universal, que permet als tribunals argentins investigar i, si s'escau, jutjar delictes de màxima gravetat, com el genocidi, encara que s'hagin comès fora del territori nacional i sense que les víctimes ni els autors siguin ciutadans argentins⁵³.

⁴⁸ Vegeu *supra*, punt 2.1.2., p. 13

⁴⁹ (Cherif Bassiouni, 2001, p. 34)

⁵⁰ (Fundación Acción Pro Derechos Humanos, sense data)

⁵¹ (International Court of Justice, 1996)

⁵² (Fundación Acción Pro Derechos Humanos, sense data)

⁵³ (Global Justice Center, 2023)

En conclusió, la jurisdicció universal vers el delictes de genocidi pel que fa a la seva regulació internacional, compta amb normativització de la tipificació de genocidi. Això no obstant, la jurisdicció universal en si mateixa és una obligació que tant la doctrina com la jurisprudència ha configurat com una obligació de l'estat. Això no només respon a una interpretació teleològica – els objectius perseguits per la Convenció de 1948, anteriorment explicats⁵⁴ -, sinó també a una interpretació sistemàtica, això és, tenint en compte l'ordenament jurídic internacional completament. Vet aquí, la rellevància dels Convenis de Ginebra (1949) i els seus Protocols Addicionals (1997), que aborden les obligacions dels estats d'enjudiciar violacions greus del dret internacional humanitari, o el mateix Estatut de la Cort Penal Internacional (1998), que també reflecteixen el compromís de la comunitat internacional contra la impunitat de la comissió de genocidis entre altres delictes.

3. MARC NACIONAL

3.1. Marc normatiu francès

La jurisdicció universal vers el delictes de genocidi està regulat a l'article 689-11 del Codi de Procés Penal. En aquest precepte, s'estableix que les autoritats franceses poden perseguir i jutjar a qualsevol persona sospitosa d'haver comès: 1) delictes de genocidi, 2) altres crims de lesa humanitat en els termes de l'article 212-1 del Codi Penal que inclou, entre d'altres, la tortura, la desaparició forçosa o actes de segregació comesos en el marc d'un règim institucionalitzat, i 3) els crims de guerra definits en els articles 461-1 i següents del Codi Penal com ara atemptats als drets dels menors en contextos armats o el segrest⁵⁵.

Pel que fa al genocidi, la seva regulació substancial està als articles 211-1 i 211-2 del Codi Penal francès. En relació amb la tipificació objectiva del genocidi, els elements del delictes, els resultats, l'autoria i la participació així com l'*iter criminis*, aquests preceptes repliquen el contingut dels articles 2 i 3 de la Convenció de 1948⁵⁶. L'únic matís que introdueix la

⁵⁴ Vegeu *infra*, punt 2.2.1, p. 17

⁵⁵ (Journal Officiel de la République Française, 1959)

⁵⁶ Vegeu Taula 1, *infra*, p.18

regulació penal francesa és respecte a la definició de grup protegit, ja que la Convenció parla de la destrucció total o parcial d'un grup nacional, ètnic, racial o religiós, i el Codi Penal francès introdueix la clàusula "o grup determinat a partir de qualsevol criteri arbitrari" (art.211-1)⁵⁷.

Vista l'existència d'un sistema de jurisdicció universal vers el delictes de genocidi a l'estat francès, caldrà analitzar quins són els criteris d'aplicació. En aquest sentit, cal tenir en compte que a l'estat francès hi ha hagut dues fases. La jurisdicció universal es regula per primer cop a França a 1995 – amb la ratificació de la Convenció contra la Tortura (1984) - i en una primera etapa, l'existència de jurisdicció universal estava condicionada quan un text internacional habilitava la persecució de crims comesos fora del territori nacional. De tal manera que els jutges francesos eren competents "quan una convenció internacional o un acte pres en aplicació del tractat que institueix les Comunitats Europees dona competència a les jurisdiccions franceses per conèixer de la infracció"⁵⁸. No va ser fins al 2010 que l'estat francès va modificar el seu Codi de Procés Penal (introduint l'article 689-11) per introduir la jurisdicció universal sobre crims rellevants a la llum de la jurisdicció de la Cort Penal Internacional⁵⁹ - entre els quals, el genocidi -, sota dos criteris fonamentals:

1. Que l'investigat residís habitualment a territori francès.
2. Que els fets fossin punibles segons la legislació de l'estat on foren comesos o bé que es poguessin donar dos d'aquests supòsits:
 - a. Que l'estat del qual és nacional l'investigat fos part de l'Estatut de la Cort Penal Internacional.
 - b. Que l'estat on van ser comesos els fets fos part de l'Estatut de la Cort Penal Internacional.

A partir de la introducció d'aquest precepte a la legislació processal penal del país el 2010, s'inicia una segona etapa que són les successives reformes. Es va reformar el 2019 i un altre cop al 2020, fins a arribar al precepte que està avui en vigor, reformat el 2023.

⁵⁷ Vegeu Annex 7.4.1., p. 62

⁵⁸ (Lagerwall, 2009, p. 749)

⁵⁹ Detallats a l'article 5 de l'Estatut de la Cort Penal Internacional. Vegeu Annex 7.2.2., p. 57

TAULA 2. REFORMES DEL 2019 I DEL 2020 L'ARTICLE 689-11 DEL CODI DE PROCÉS PENAL FRANCÈS

	Versió del 2019	Versió del 2020
Àmbit d'aplicació	Delicte de genocidi	Ibídem
	Altres delictes contra la humanitat (art. 212-2 CPF)	
	Delictes de guerra (arts. 461-1 a 461-31 CPF)	
Condicions d'exercici	Investigat amb residència habitual al territori francès	Ibídem
	Altres delictes que no fossin genocidi: Doble incriminació	
Inici del procediment	Només pot actuar el Ministeri Fiscal	Només pot actuar la Fiscalia antiterrorista
	No acció directa per part de les víctimes	Ibídem
	Cap petició d'extradició ni procediment obert a altra jurisdicció.	
Límits	Prioritat d'altres jurisdiccions internacionals	Ibídem
	Suspensió si un altre estat sol·licita l'extradició.	No suspensió per la sol·licitud d'extradició
Garanties processals	Si la víctima interposa recurs (art. 40-3 CPP), pot ser escoltada	Ibídem
	El fiscal ha de motivar per escrit el rebuig al recurs	
Relació amb el Dret Internacional	No cal doble incriminació si l'Estat nacional o dels fets és part del CPI	Ibídem
Canvis respecte la versió anterior	Tipificació més específica dels delictes	El rol imprescindible de la Fiscalia antiterrorista
	S'elimina la doble incriminació al delicte de genocidi	
	No es consulta al CPI si té competència, sino que només verifica l'absència de procediment	

Taula d'elaboració pròpia a partir de l'anàlisi de les versions del 2019 i del 2020 de l'article 689-11 del Codi de Procés Penal disponibles a l'eina de *ChronoLégi* a *LegiFrance* – el servei de publicació web del Butlletí Oficial de la República Francesa, a Journal officiel de la République Française . (02 / Març / 1959). « *Chapitre Ier : De la compétence des juridictions françaises (Articles 689 à 689-14)* ». Recollit de Code de Procédure Pénale: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGIARTI000038358433/2020-01-01/>

A partir de la versió de 2020, que en essència recollia els elements tan substancials com processals de la versió del 2019 introduint el rol de la Fiscalia antiterrorista; la versió actualment en vigor la trobem arran de la reforma del 2023 de l'article 689-11 CPP. Seguint l'esquema de l'anterior anàlisi, vet aquí els elements més rellevants de l'actual versió d'aquest precepte.

**TAULA 3. ELEMENTS D'ANÀLISI DE L'ACTUAL VERSIÓ DE L'ARTICLE
689-11 DEL CODI DE PROCÉS PENAL FRANCÈS**

Àmbit d'aplicació	Delicte de genocidi
	Altres delictes contra la humanitat (art. 212-2 CPF)
	Delictes de guerra (arts. 461-1 a 461-31 CPF)
Condicions d'exercici	Investigat amb residència habitual al territori francès
	Definició de "residència habitual", a tenir en compte: 1) durada, 2) raons d'establir-se, 3) voluntat d'establir-se, 4) vincles amb el país
Inici del procediment	Només pot iniciar-se a instància de la Fiscalia antiterrorista
Límits	Verificació d'absència de persecució o d'absència de persecució internacional o nacional
Garanties processals	Si la víctima interposa recurs, pot ser escoltada a interposa recurs (art. 40-3 CPP), pot ser escoltada
	El fiscal ha de motivar per escrit el rebuig al recurs
Relació amb el Dret Internacional	No es condiciona als tractats o lleis del país on es va cometre el crim.
Canvis respecte la versió anterior (2019)	Afegeix una definició de "residència habitual"
	Elimina la condició de doble incriminació en tots els delictes

Taula d'elaboració pròpia a partir de l'anàlisi de l'article 689-11 del Codi de Procés Penal a Journal officiel de la République Française . (02 / 03 / 1959). « *Chapitre Ier : De la compétence des juridictions françaises (Articles 689 à 689-14)* ». Recollit de Code de Procédure Pénale: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGIARTI000038358433/2020-01-01/>

Per tant, podem veure certes millores en relació amb la taxativitat del concepte de “residència habitual” de l'investigat, condició que en cap de les versions s'ha vist suprimida. A més, la versió del 2023 introdueix un canvi molt important relatiu a la doble incriminació, ja que tant en la versió del 2010 en endavant s'anava exigint que l'acte fos punible a l'Estat on fou comès o bé que l'Estat nacional o de comissió del delicte fos part de la CPI. Malgrat això, tal com reflecteix aquesta anàlisi, l'eliminació d'aquest requisit no és rellevant sobre el delicte de genocidi, ja que des de la reforma de 2019 era una condició (la doble incriminació) no aplicable sobre aquest delicte.

En conclusió, el sistema de jurisdicció universal francès és un sistema condicionat a la llum de la definició del punt 2.1.⁶⁰, en la mesura que la regulació nacional es condiciona la seva aplicació a requisits relacionats amb el vincle de l'acusat amb l'estat i malgrat l'eliminació de la doble incriminació per tots els delictes, continua mantenint algunes

⁶⁰ Vegeu *infra*, punt 2.1., p. 6

notes característiques apuntades per la doctora Chiara Marullo (2015) com ara presència de l'acusat en el territori del fòrum⁶¹.

3.2.Marc normatiu espanyol

Pel que fa a la regulació substancial del delictes de genocidi, és l'article 607 del Codi Penal. En aquest sentit, cal mencionar que el delictes esmentat s'introdueix al CPE en 1996 i en la seva versió actual (del 2015), introdueix totes les formes de participació i autoria dels articles 2 i 3 de la Convenció per a la Prevenció i Sanció del Delictes de Genocidi (1948), amb diferents penes⁶².

A Espanya la regulació de la jurisdicció universal sobre el delictes de genocidi es troba a la Llei Orgànica del Poder Judicial. Pel que fa a la seva regulació (que ha girat sempre sobre les reformes introduïdes a l'article 23 LOPJ), s'introdueix a l'ordenament espanyol deu anys abans que a França, el 1985. En efecte, sobre la seva normativització a Espanya cal distingir dues fases: en primer lloc, un sistema de jurisdicció absolut (1985-2009) i, en segon lloc, un sistema de jurisdicció universal condicionat (de 2009 en endavant).

En un primer moment (1985), aquest precepte regula una excepció del principi penal de territorialitat nacional condicionada, per norma general, a la doble incriminació i la nacionalitat espanyola de qui el comet. No obstant això, tots aquests requisits no eren aplicables segons el llistat de delictes al quart apartat de l'article 23 entre els quals es trobava el genocidi. Per tant, l'únic condicionant a la jurisdicció universal sobre el delictes de genocidi era el respecte al principi *non bis in idem*, és a dir, que l'acusat no hagi estat jutjat i no hagi complert pena.

Des de la seva introducció fins a la reforma que introduirà la primera gran limitació (2009), trobem un total de tres reformes, contingut de les quals es troba resumit en la següent taula.

⁶¹ (Chiara Marullo, 2015, p. 25)

⁶² Vegeu Annex 7.4.3., p.64

**TAULA 4. REFORMES DEL 1999, 2005 I 2007 DE L'ARTICLE 23 DE LA LLEI
ORGÀNICA DEL PODER JUDICIAL**

	Versió 1999	Versió del 2005	Versió del 2007
Àmbit d'aplicació	Delictes contra l'Estat i institucions	Ibídem	Ibídem
	Delictes internacionals, entre els quals el genocidi (apartat 4rt)	S'introdueix la mutilació genital femenina	S'introdueix tràfic il·legal o immigració clandestina de persones.
Condicions d'exercici	Doble incriminació (a excepció dels delictes detallats a l'apartat 4rt com el genocidi)	Ibídem	Ibídem
		En casos de MGF, han de trobar-se al territori	En casos de MGF, han de trobar-se al territori
Inici del procediment	Ministeri Fiscal	Ibídem	Ibídem
	Persona agreujada mitjançant denúncia o querella.		
Límits	Possible subjecció a tractats que excloguin jurisdicció	Ibídem	Ibídem
	<i>Non bis in idem</i>		
	Presència del querellant o del fiscal		
Garanties processals	Garanties processals comunes del sistema penal espanyol	Ibídem	Ibídem
	Coordinació amb justícia internacional		
Relació amb el Dret Internacional	Especial menció a tractats internacionals com a base o excepció a determinats requisits (com la doble incriminació)	Ibídem	Ibídem
	Permet jurisdicció universal quan un tractat així ho estableixi.		
Canvis respecte la versió anterior	Més concreció en els delictes	Introducció de la MGF en el llistat de delictes internacionals	Introducció del tràfic il·legal o immigració clandestina de persones
	Les condicions (doble incriminació i l'existència de querella és més clara)		
	Referències més explícites a tractats internacionals		

Taula d'elaboració pròpia a partir de les versions disponibles al web del Butlletí Oficial de l'Estat, a Boletín Oficial del Estado . (03 / 07 / 1985). *Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial*. Recollit de «BOE» núm. 157: <https://www.boe.es/eli/es/lo/1985/07/01/6/con>

Tanmateix, en el segon mandat de José Luís Rodríguez Zapatero, hi ha la primera reforma que limitarà l'aplicació de la jurisdicció universal sobre el delictes de genocidi que, fins a la versió de 2007, els únics requisits de procedibilitat estaven lligats a la legitimació activa (Ministeri Fiscal i persona agreujada) així com a altres principis generals del Dret Penal espanyol com ara el principi de cosa jutjada. En efecte, es repassen en la següent taula les tres reformes pretèrites a la versió actual de l'article 23 LOPJ (del 2021).

TAULA 5. REFORMES DEL 2009, 2014 I 2015 DE L'ARTICLE 23 DE LA LLEI ORGÀNICA DEL PODER JUDICIAL

	Versió 2009	Versió del 2014	Versió del 2015
Àmbit d'aplicació	Delictes contra l'Estat i institucions	Ibidem	Ibidem
	Delictes internacionals, entre els quals el genocidi (apartat 4rt)	S'elimina la MGF i el tràfic de persones o immigració clandestina	
Condicions d'exercici	Que els responsables es trobin a Espanya, o que hi hagi víctimes espanyoles, que hi hagi un vincle de connexió rellevant amb Espanya	Nacionalitat espanyola de l'investigat o víctima i presència al territori de l'investigat	Es matisa que pot ser nacional o residir habitualment a Espanya
	Que no s'estigui perseguint efectivament en un altre país o tribunal internacional	Ibidem	Ibidem
Inici del procediment	Ministeri Fiscal	Ibidem	Ibidem
	Persona agraviada mitjançant denúncia o querella.		
Límits	Presència de l'acusat	Nacionalitat espanyola com a requisit clau	Ibidem
	Víctimes espanyoles	Presència física a Espanya	
	Vincle de connexió rellevant	Exclusió expressa de casos amb procediment efectiu en altre lloc	
	Subsidiarietat: no intervenció si hi ha procediment efectiu a un altre lloc	Supòsits de crims greus molt limitats	
			S'exclou la competència si hi

	Possibilitat de sobreseïment provisional si s'acredita aquesta persecució paral·lela	Possibilitat de tancar processos en curs (efecte retroactiu)	ha un procediment d'extradició actiu.
			S'exclou la competència si el procediment a l'estranger compleix garanties
Garanties processals	Garanties processals comunes del sistema penal espanyol	Ibídem	Ibídem
	Coordinació amb justícia internacional		
Relació amb el Dret Internacional	Referència explícita als tractats internacionals	Es manté la referència formal als tractats, però la capacitat d'acció es redueix tant que esdevé testimonial	S'inclouen més tractats internacionals específics.
			S'estableix aplicació preferent d'aquests acords.
Canvis respecte la versió anterior	Introducció de delictes de lesa humanitat	Eliminació de la MGF i el tràfic de persones o immigració clandestina	Es fan matisos de procedibilitat que milloran lleugerament la versió del 2014
		El “vinde rellevant” ja no és suficient.	S'expliquen conceptes com les garanties d'un procediment estranger
		El 2009 ja s'introduïa el principi de subsidiarietat, però encara amb capacitat d'actuar si es donaven certes condicions.	Més alineació amb el principi de primacia del dret internacional malgrat els límits
	Introducció de fortes condicions d'exercici que es projecten també sobre el delicte de genocidi	La presència de l'autor i la nacionalitat espanyola es tornen requisits gairebé imprescindibles	
	Introducció de forts límits		

Taula d'elaboració pròpia a partir de les versions disponibles al web del Butlletí Oficial de l'Estat, a Boletín Oficial del Estado . (03 / Juliol / 1985). *Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial*. Recollit de «BOE» núm. 157: <https://www.boe.es/eli/es/lo/1985/07/01/6/con>

Malgrat que la primera reforma restrictiva fou el 2009, la reforma que introdueix moltes restriccions importants és la del 2014. Veiem que el 2015 – només a l’any de l’entrada en vigor de la versió del 2014 – s’introdueixen modificacions en el sentit de certa matisació de conceptes i pretén harmonitzar-se amb el sistema de Dret Internacional Públic. Malgrat això, en cap cas restitueix el model de 2007 que és el darrer que hi ha hagut a Espanya de sistema de jurisdicció universal absolut. La darrera reforma de l’article 23 de la LOPJ (2021) és que la que dona la versió actual elements del qual es troben recollits en la següent taula.

TAULA 6. ELEMENTS D’ANÀLISI DE LA VERSIÓ ACTUAL DE L’ARTICLE 23 DE LA LLEI ORGÀNICA DEL PODER JUDICIAL

Àmbit d'aplicació	Delictes contra l'Estat i institucions
	Delictes internacionals, entre els quals el genocidi
Condicions d'exercici pel delicte de genocidi	Investigat amb nacionalitat espanyola o amb residència habitual a Espanya
	Que la víctima sigui espanyola o que hi hagi algun vincle de connexió nacional
	Estranger amb presència a Espanya, extradició de la qual hagi estat denegada per les autoritats espanyoles
Inici del procediment	Denúncia o querella de la víctima (o pels seus representants legals)
	A instància de la Fiscalia
	Per actuació del jutge instructor
Límits	Principi de subsidiarietat: només si no s'està perseguint el delicte seriosament en un altre país o per un tribunal internacional.
	Es poden aplicar limitacions com les immunitats d'alguns alts càrrecs estrangers
Garanties processals	Garanties comunes al Dret Processal Penal espanyol
Relació amb el Dret Internacional	Fa referència al compliment de tractats internacionals ratificats per Espanya, com el Conveni contra la Tortura i el Estatut de Roma del Tribunal Penal Internacional.
Canvis respecte la versió anterior (2015)	S'actualitza la llista de delictes per ajustar-la al Dret Internacional
	Es facilita l'actuació del Ministeri Fiscal en casos de crims greus quan les víctimes no poden actuar.
	Sobre la presència de l'acusat, s'especifica millor que la denegació d'extradició ha de ser ferma i per part d'autoritats espanyoles.

Taula d'elaboració pròpia a partir de Boletín Oficial del Estado . (03 / Juliol / 1985). *Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial*. Recollit de «BOE» núm. 157: <https://www.boe.es/eli/es/lo/1985/07/01/6/con>

Per tant, vista l'evolució i el precedent de la regulació de la jurisdicció universal a l'estat espanyol, així com els seus elements descrits anteriorment, podem concloure que el sistema de jurisdicció universal a l'estat espanyol és condicionat. D'acord amb la descripció donada al punt 2.1.⁶³, desenvolupada pel treball de la doctora Chiara Marullo (2015) sobre les característiques d'un sistema de jurisdicció universal condicionat, podem concloure que Espanya compleix com la condició de punt de connexió amb l'estat espanyol, que en un punt (reforma 2014) només es manifestà a través de la nacionalitat. En la versió actual es requereix nacionalitat o residència, a més de presència al territori nacional.

3.3. Anàlisi comparatiu dels marc normatius espanyol i francès

Vists els marcs nacionals d'ambdós països, podem concloure que tant França com Espanya tenen un sistema de jurisdicció universal condicionat al vincle amb el país. Això no obstant, existeixen similituds i diferències de procedibilitat tal com reflecteix la taula següent.

TAULA 7. COMPARACIÓ ENTRE L'ARTICLE 689-11 DEL CODI DE PROCÉS PENAL FRANCÈS I L'ARTICLE 23 DE LA LLEI ORGÀNICA DEL PODER JUDICIAL ESPANYOLA

	Espanya	França
Àmbit d'aplicació (versa sobre el delictes de genocidi?)	Sí, en els termes de l'article 607 del Codi Penal espanyol	Si, en els termes dels articles 211-1 i 211-2 del Codi Penal francès
Condicions d'exercici pel delictes de genocidi (quins requisits hi ha per a que els tribunals exerceixin la seva jurisdicció?)	Investigat amb nacionalitat espanyola o amb residència habitual a Espanya	Investigat amb residència habitual al territori francès amb definició taxada de "residència habitual"
	Que la víctima sigui espanyola o que hi hagi algun vincle de connexió nacional	
	Estranger amb presència a Espanya, extradició de la qual hagi estat denegada per les autoritats espanyoles	

⁶³ Vegeu *infra*, punt 2.1., p. 6

Inici del procediment (qui pot iniciar el procediment?)	Denúncia o querella de la víctima (o pels seus representants legals)	Només pot iniciar-se per actuació de la Fiscalia antiterrorista
	A instància de la Fiscalia	
	Per actuació del jutge instructor	
Límits (existeixen condicions que limiten l'aplicació?)	Principi de subsidiarietat: només si no s'està perseguint el delictes seriosament en un altre país o per un tribunal internacional.	Existeix un procediment establert de verificació d'absència de procediment nacional o internacional
	Es poden aplicar limitacions com les immunitats d'alguns alts càrrecs estrangers	Mateix sistema d'immunitats
Garanties processals	Garanties comunes al Dret Processal Penal espanyol	Com només es pot iniciar a instància de la Fiscalia antiterrorista, en cas d'arxiu, la persona agreujada té dret a recurs
Relació amb el Dret Internacional	Fa referència al compliment de tractats internacionals ratificats per Espanya, com el Conveni contra la Tortura i el Estatut de Roma del Tribunal Penal Internacional.	Fa referència a tractats internacionals però a comparació de versions pretèrites no condiciona si l'estat on s'ha comès forma part de la CPI

Taula d'elaboració pròpia a partir de Boletín Oficial del Estado . (03 / 07/ 1985). *Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial*. Recollit de «BOE» núm. 157: <https://www.boe.es/eli/es/lo/1985/07/01/6/con> & Journal officiel de la République Française . (02 / 03/ 1959). « *Chapitre Ier : De la compétence des juridictions françaises (Articles 689 à 689-14)* ». Recollit de Code de procédure pénale: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGIARTI000038358433/2020-01-01/>

Per tant, les principals diferències resideixen en la definició del punt de connexió amb l'estat en la mesura que França taxa les casuístiques de qui es considera que resideix al país i també en l'inici del procediment perquè, mentre a Espanya és possible que la persona agreujada interposi una querella o que el jutge instructor actuï, a França només es pot iniciar a instància de la Fiscalia antiterrorista. Cal aclarir que malgrat que sigui aquesta fiscalia especialitzada, la seva actuació també es projecta sobre el delictes de genocidi i, per tant, serà exclusivament la Fiscalia antiterrorista qui podrà obrir diligència en un cas de jurisdicció universal en delictes de genocidi a l'estat francès tal com precisa l'article 689-11 del CPP.

4. RESULTATS DE LA RECERCA JURISPRUDENCIAL

Tal com s'avançava a la introducció, aquest treball d'anàlisi jurisprudencial té com a objecte fer una recerca i anàlisi de la jurisprudència a l'estat espanyol i francès en l'aplicació de la jurisdicció universal sobre el delictes de genocidi. En particular de l'aplicació de l'article 23 LOPJ i l'article 689-11 del CPP, respectivament. El criteri d'elecció de sentències i interlocutòries ha estat exclusivament l'alineament amb els objectius, seleccionant només aquelles que abordessin l'aplicació de la jurisdicció universal sobre el delictes de genocidi des de 2014 en endavant a ambdós països, any clau en el cas d'Espanya i on ja França comptava amb un sistema de jurisdicció universal limitat. Aquesta selecció d'acord amb l'extensió del treball i l'objecte del mateix ha limitat el nombre de resolucions, però han donat llum a les respostes cercades a l'inici d'aquesta recerca.

4.1. Jurisprudència a França

4.1.1. *Resolucions específiques analitzades*

En primer lloc, s'ha de recordar que des de 1995 fins al 2010, la jurisdicció universal a França era possible si un text internacional habilitava específicament per exercir-la. Això dificultava de facto l'exercici de la jurisdicció universal sobre genocidi perquè, tal com hem vist abans, malgrat les previsions de la Convenció de Prevenció i Sanció del Delictes de Genocidi (1948), aquesta possibilitat d'enjudiciar delictes comesos fora del territori nacional era quelcom que es podia intuir – des d'una interpretació teleològica – però pas com una previsió legal establerta, donant així pas a una interpretació extensiva que és contrària a l'esperit del Dret Penal.

Previ a l'any 2010 (any d'incorporació de la jurisdicció universal al Codi de Procés Penal francès), hi ha nombrosos casos (vegeu Cas Enoch K., Félicien B.⁶⁴, etc), que acaben en sobreseïment, ja que el marc d'aplicació era una Convenció de 1948 sense aquesta previsió legal i una llei de 1996 de cooperació amb el Tribunal Penal Internacional per

⁶⁴ (Amnisty International, 2024)

Ruanda i l'ex-Iugoslàvia que tampoc emparava amb precisió aquest tipus de procediments. Abans d'analitzar possibles obstacles de la regulació processal penal francesa en relació amb la jurisdicció universal, cal contextualitzar els casos analitzats.

TAULA 8. RESUM DELS SUPÒSITS DE FET DE LA JURISPRUDÈNCIA FRANCESA DES DEL 2014 EN JURISDICCIO UNIVERSAL SOBRE EL DELICTE DE GENOCIDI

Referència de la resolució	Resum del cas
Sentència del Tribunal de Cassació de França, Sala Penal, nº 16-87.622, de 24 de maig de 2018	Els fets objecte d'enjudiciament es dirigien contra Pascal Simbikangwa, antic cap dels serveis secrets de Rwanda, qui va ser acusat de complicitat en genocidi i crims contra la humanitat durant el genocidi dels Tutsis a Rwanda (1994), i en particular, per haver proporcionat armes, donat instruccions i col·laborat amb els instigadors de les massacres.
Sentència del Tribunal de Cassació, Sala Penal, nº18-84608, de 19 d'octubre de 2019	El procediment es dirigia contra Octavien Ngenzi i Tito Barahira, exalcaldes de Kabarondo (Rwanda) que van ser acusats de participar activament en el genocidi dels tutsis a l'abril de 1994. Se'ls va atribuir la supervisió i participació directa en massacres, incloent-hi l'assassinat de més de 2.000 persones refugiades en una església.
Sentència del Tribunal Penal de França, de 20 de desembre de 2023	Sosthène Munyemana, metge ruandès, va ser acusat de participar activament en el genocidi dels tutsis a l'abril de 1994. Se li va atribuir la col·laboració en la detenció i execució de tutsis a la localitat de Tumba, a la prefectura de Butare.
Sentència del Tribunal Penal de França, de 30 d'octubre de 2024	L'acusat, Eugène Rwamucyo, metge ruandès, va ser jutjat per la seva implicació en el genocidi contra la població tutsi de Ruanda el 1994, especialment per haver col·laborat amb les autoritats genocides, participar en enterraments massius i contribuir a l'estigmatització de les víctimes mitjançant discursos d'odi.

Elaboració pròpia a partir de la lectura de Cour d'Assises de Paris. (2024). *Arrêt n° P08002008039 : condamnation d'Eugène Rwamucyo de 30 octobre* ; Cour d'Assises Paris (2023) *Condamnation de Sosthène Munyemana de 20 décembre* ; Cour de Cassation, Chambre Criminelle (2019) *Pourvoi n° 18-84608 de 19 octobre. Contre la décision Cour d'Assises Paris du 06 juillet 2018* ; Cour de Cassation, Chambre Criminelle (2023) *Pourvoi n°22-82.468, de 12 mai. Contre la décision de la Cour d'Appel de Paris, 1ère section, du 4 avril 2022.*

Com s'aprecia, la totalitat dels casos en la jurisprudència francesa de jurisdicció universal sobre el delictes de genocidi són del genocidi Tutsi de 1994 a Ruanda. Són múltiples factors històrics els que expliquen aquest fet i que els procediments oberts en aquests moments per aquest delictes també es projectin sobre el context ruandès.

Totes les sentències analitzades són sentències condemnatòries, ja que els procediments sobreseguts són previs a 2014 (any de referència en aquesta recerca) i, particularment, previs a la incorporació de l'article 689-11 CPP a la legislació francesa. El que cal destacar és com el requisit de doble incriminació amb alternativa no ha estat, en el cas del genocidi, un obstacle impeditiu a una condemna per genocidi comès fora del territori francès.

Hi ha dos arguments jurídics que sostenen que a Ruanda els actes eren punibles en el moment dels fets. El primer té a veure amb la legislació nacional, ja que Ruanda tipificava l'assassinat (en les múltiples formes d'autoria), segons el seu Codi Penal⁶⁵. El segon, és el fet que Ruanda és estat part del Conveni de Prevenció i Sanció del Delicte de Genocidi (1948) des de 1975, amb una única reserva en relació amb la solució de controvèrsies⁶⁶. Per tant, els fets comesos per Pascal Simbikangwa (Sentència del Tribunal de Cassació de França, núm. 16-87.622, de 24 de maig de 2018), i Octavien Ngenzi i Tito Barahira (Sentència del Tribunal de Cassació, Sala Penal, n°18-84608, de 19 d'octubre de 2019), eren punibles en 1994, ja que l'estat ruandès reconeixia internacionalment l'existència del delicte de genocidi, tot i que no estigués incorporat específicament en el Codi Penal vigent en aquell moment.

En relació amb el cas Sosthène Munyemana (Sentència del Tribunal Penal de França, de 20 de desembre de 2023), la versió que es va aplicar va ser la del 2010 malgrat les reformes de 2019, 2020 i 2023. El motiu d'això és que segons les informacions consultades, la investigació d'aquest cas comença just després del genocidi amb la seva arribada a França en 1995⁶⁷. Després de l'entrada en vigor de l'article 689-11 CPP el 2010, les autoritats franceses es declaren competents i davant el principi de legalitat penal reconegut explícitament a l'article 112-1 CPF, la versió aplicable va ser la del 2010. Tal com s'explicarà posteriorment, a diferència del que succeeix en les successives reformes a Espanya de l'article 23 LOPJ, les modificacions de la regulació francesa no preveuen

⁶⁵ En particular, l'article 312 del llavors Codi Penal ruandès de 1977 establia que: "La matança comesa amb premeditació o emboscada es qualifica d'assassinat; comporta pena de mort". (NATLEX, 1977)

⁶⁶ En relació particularment a l'article IX del Conveni de 1948 a tenor del qual: "Les controvèrsies entre les parts contractants, relatives a la interpretació, aplicació o execució d'aquesta Convenció, fins i tot les relatives a la responsabilitat d'un Estat en matèria de genocidi o en matèria de qualsevol dels altres actes enumerats a l'article III, seran sotmeses a la Cort Internacional de Justícia a petició d'una de les parts a la controvèrsia." (Naciones Unidas, 1948). La reserva va ser finalment retirada el 15 de desembre de 2008. (Mandat International, sense data)

⁶⁷ (Rwanda Justice for Genocide, 2023, p. 5)

un efecte de retroactivitat. Per tant, el raonament de per què els fets eren punibles a Ruanda en el moment de la comissió és el mateix pel cas Munyemana.

Pel que fa a la decisió del cas Rwamucyo (2024), la versió aplicable va ser efectivament la versió actual de l'article 689-11 CPP. Esdevé interessant el comentari d'Alice Wairmu Nderitu (Assessora Especial sobre la Prevenció de Genocidi) sobre aquesta resolució. En el comunicat de novembre de 2024 de l'Oficina de Nacions Unides d'Assessors Especials sobre Prevenció de Genocidi i la Responsabilitat de Protegir, Wairmu sosté que “[l'Oficina] està proporcionant molta assistència a les jurisdiccions nacionals per portar els autors davant la justícia i [això] ha de continuar. Tanmateix, **la millor forma de suport ha de provenir dels estats parts on resideixen els presumptes genocides i comença per negar-los la impunitat per les greus acusacions contra ells.**”⁶⁸

Així doncs, caldria analitzar les conjuntures dels casos analitzats sobre la connexió amb l'estat francès. Els cinc condemnats de les quatre sentències eren de nacionalitat ruandesa amb residència i situació administrativa regular a França. Cal tenir en compte que l'estat francès no només compta amb el territori de l'anomenada França metropolitana, sinó també amb dotze territoris d'ultramar resultat de la història colonial del país⁶⁹. En el cas Simbikangwa (2018), la seva residència estava fixada a Mayotte, illa situada a l'est d'Àfrica que és territori d'ultramar francès.

4.1.2. Comentaris jurisprudencials: Estat de la jurisdicció universal

La progressiva obertura de la jurisdicció universal en el cas francès no ha tingut un impacte fins a la data en procediments per genocidi, ja que sembla que els tribunals francesos han sortejat fins a la reforma de 2023 els obstacles processals (com ara, la manca de definició de residència habitual) i substantius (la doble incriminació alternativa), de la regulació de l'article 689-11 CPP.

⁶⁸ (United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, 2024)

⁶⁹ A saber: Guadalupe, Guyana Francesa, Martinica, Sant Barthélemy, Sant Martí (Les Antilles), Sant Pere i Miqueló (Amèrica del Nord), La Reunió, Mayotte (Àfrica de l'Est), Nova Caledònia, Illes de Wallis i Futuna (Oceania), la Polinèsia Francesa (Oceà Pacífic), i finalment, Terres Australs i Antàrtiques Franceses (Oceà Índic). (Le Ministère des Outre-mer, sense data)

L'actual versió d'aquest precepte estableix que s'entén per residència habitual ‘un vincle de connexió suficient amb França’ i que ‘[aquest] vincle s'avalua especialment tenint en compte la durada actual o previsible de la presència de l'interessat al territori francès, les condicions i les raons d'aquesta presència, la voluntat manifestada per l'interessat d'establir-s'hi o de mantenir-s'hi, o els seus vincles familiars, socials, materials o professionals’⁷⁰. El que fa l'article és incorporar quelcom que la doctrina jurisprudencial anava consolidant.

Concretament, la sentència del cas Simbikangwa (2018), sosté al seu fonament jurídic primer que ‘és tingut en compte la [seva] integració republicana [...] a la societat francesa, especialment mitjançant l'adhesió als principis que regeixen la República Francesa i pel seu coneixement de la llengua francesa, valorat segons la seva condició’⁷¹. És a dir, és algú que no només hi és present al territori, sinó que forma part de la societat del país valorat de diverses maneres. A més, subratlla en el fonament jurídic segon que ‘[...] l'autoritat administrativa pot considerar que la condició de residència habitual [...] no es compleix si l'interessat ha realitzat estades freqüents o prolongades fora [...], susceptibles de demostrar que el centre dels seus interessos es troba fora del territori nacional’⁷². Condició que en el cas present no es complia i així es dona resposta a les temptatives de la defensa sostenir el mateix que no existia una residència habitual, tal com ho va fer també les defenses Ngenzi i Barahira (2019).

Per tant, malgrat que a les versions de l'article 689-11 CPP fins a la del 2023 no s'ha definit què és residència habitual, els tribunals francesos han apostat per una interpretació judicial que desenvolupi el contingut del concepte clau per determinar el punt de connexió amb l'estat francès.

Amb relació a plausibles obstacles substancials, en el cas Simbikangwa (2018), el tribunal sosté que ‘els fets de genocidi i de complicitat en genocidi [...] constitueixen delictes segons la llei penal ruandesa vigent el 1994, [...] independentment de la denominació de ‘genocidi’ introduïda posteriorment’⁷³. Per tant, aquí s'aprecia una voluntat de fer una interpretació extensiva de la idea que fossin punibles a l'estat on es van cometre els fets, ja que en si mateix el delictes de genocidi no estava incorporat al sistema penal ruandès,

⁷⁰ Vegeu Annex 7.4.2., p. 63

⁷¹ (Tribunal de Cassació, Sala Penal, 2018)

⁷² *Ibid*

⁷³ (Tribunal de Cassació, Sala Penal, 2018)

com si ho estaven els delictes d'homicidi i assassinat en múltiples formes d'autoria. A més, és coherent pensar que el genocidi (que inclou l'homicidi i l'assassinat, entre altres actes descrits al Conveni de 1948⁷⁴) fos vigent a Ruanda si el país formava part del Conveni esmentat des de 1975. En conseqüència, és una interpretació coherent amb el principi de supremacia del Dret Internacional.

Per acabar, cal tenir en compte el rol del Ministeri Fiscal en els casos analitzats. A diferència de la regulació espanyola, l'acció penal només pot ser iniciada per la Fiscalia antiterrorista, sens perjudici de la presència d'organitzacions de drets humans. En els casos analitzats trobem entitats com la Lliga Francesa de Defensa dels Drets Humans, la Federació Internacional de Drets Humans o organitzacions ruandeses com el Col·lectiu de Parts Civils per Ruanda o Ibuka. En els casos analitzats s'aprecia que el Ministeri Fiscal impulsa l'enjudiciament i té una col·laboració plena en la persecució dels crims, impulsant el procés judicial. Fora de la regulació de l'article 689-11 CPP, s'ha de prendre també en consideració l'existència des del 2013 de l'Oficina Central de Lluita contra els Delictes contra la Humanitat i els Crims d'Odi, depenent de la Direcció General de la Gendarmeria. Segons la pàgina oficial⁷⁵, entre les seves missions es troben la coordinació d'investigació de la policia judicial, iniciar investigacions sobre la interacció de persones autores o participants d'aquests crims amb el territori francès i tota una bateria de competències en matèria de cooperació internacional. Per tant, aquesta iniciativa d'investigació – que homòlogament a Espanya hauria de correspondre al Ministeri Fiscal - és essencial pel desenvolupament d'un procés penal amb garanties tant per les víctimes com pels acusats.

⁷⁴ Vegeu Taula 1, *infra*, p. 18

⁷⁵ (Gendarmerie nationale, 2023)

4.2. Jurisprudència a Espanya

4.2.1. Resolucions específiques analitzades

Després de les reformes 2014-2015, no hi ha jurisprudència rellevant a Espanya on s'hagi aplicat la jurisdicció universal sobre el delictes de genocidi. Les reformes dutes a terme des del 2009 en endavant han restringit fortament nous casos a causa de la introducció restringida de "vincle amb l'estat". Tal com s'indica a la Taula 8⁷⁶, la darrera reforma del 2021 no ha introduït canvis substancials al règim de jurisdicció universal a Espanya, sinó que es fa un matís sobre la presència al territori espanyol de l'acusat a més d'altres qüestions com l'actuació del Ministeri Fiscal. A més, un dels efectes més importants i més controvertits de la Llei Orgànica 1/2014, de 13 de març, de modificació de la Llei Orgànica 6/1985 d'1 de juliol, del Poder Judicial, relativa a la justícia universal, és l'efecte retroactiu de la reforma de l'article 23. En efecte, la disposició transitòria única va establir que "les causes que en el moment d'entrada en vigor [...] [que es trobessin] en tramitació [...] [quedaven] sobresegudes fins que no [s'acredités] el compliment dels [nous] requisits" ⁷⁷. Malgrat els dubtes que això podria generar respecte al principi d'irretroactivitat de les normes processals quan aquestes afecten a drets fonamentals (art. 9.3. CE) i al dret a la tutela judicial efectiva (art. 24 CE), el Tribunal Constitucional en sentència de 20 de desembre de 2018 desestima un recurs d'inconstitucionalitat presentat pel grup parlamentari socialista al Congrés dels Diputats. Afirmar en el seu fonament jurídic novè la seva constitucionalitat argumentant que la reforma només afecta a normes de competència i no de fons, i que la jurisdicció universal no és un dret de les parts⁷⁸. De facto, aquest sobreseïment de casos de delictes de genocidi (com ara el cas de persones de la comunitat religiosa Falun Gong contra autoritats xineses⁷⁹ o el cas Ruanda⁸⁰) ha vingut acompanyada de limitacions a l'accés de procediments de jurisdicció universal sobre el delictes de genocidi.

⁷⁶ Vegeu *infra*, p.28

⁷⁷ (Boletín Oficial del Estado, 2014)

⁷⁸ (Tribunal Constitucional, 2018)

⁷⁹ Interlocutòria de la Sala Penal de l'Audiència Nacional n°48/2014, de 15 de maig (Cas Falun Gong)

⁸⁰ Sentència del Tribunal Suprem n°551/2015, de 24 de setembre (Cas Ruanda)

Per tant, les quatre resolucions analitzades apliquen la versió introduïda per la reforma del 2014 a l'article 23 LOPJ. Vet aquí una síntesi dels supòsits de fet dels casos estudiats:

TAULA 9. RESUM DELS SUPÒSITS DE FET DE LA JURISPRUDÈNCIA ESPANYOLA DES DEL 2014 EN JURISDICCIO UNIVERSAL SOBRE EL DELICTE DE GENOCIDI

Referència de la resolució	Resum del cas
Sentència del Tribunal Suprem nº296/2015, de 6 de maig (Cas Tibet)	Els fets d'enjudiciament són presumptes crims de genocidi, tortura, terrorisme i crims contra la humanitat comesos entre 1950 i 1979 durant l'ocupació del Tibet per la República Popular de la Xina. Ocupació militar del Tibet i repressió sistemàtica de la cultura, religió i drets humans del poble tibetà per part de les autoritats xineses. Una de les víctimes és un ciutadà tibetà nacionalitzat espanyol contra càrrecs xinesos sense nacionalitat ni residència a Espanya.
Sentència del Tribunal Suprem nº297/2015, de 8 de maig de 2015 (Cas Falun Gong)	Els fets objecte d'enjudiciament són Presumptes delictes de genocidi i tortura comesos per autoritats xineses contra membres del moviment espiritual Falun Gong a la República Popular de la Xina. La víctima no tenia cap vincle (ni nacional ni de residència) amb Espanya així com tampoc els acusats.
Sentència del Tribunal Constitucional nº10/2019, de 25 de febrer (Rekurs d'empara del Cas Tibet)	Rekurs d'empara presentat per l'Asociación Comité de Apoyo al Tibet i altres parts, en relació amb el sobreseïment de la querella interposada davant l'Audiència Nacional per genocidi, tortures, crims contra la humanitat i terrorisme a la Regió Autònoma del Tibet. La interlocutòria impugnada és la Interlocutòria del Ple de l'Audiència Nacional, de 2 de juliol, per la qual s'acordava el sobreseïment del procediment en aplicació del efecte retroactiu de la reforma del 2014 de l'article 23 LOPJ.
Interlocutòria de l'Audiència Nacional nº80/2014, de 15 de desembre (Cas camps d'extermini a Mathausen, Sachsenhausen i Flossenbürg)	Els fets objecte d'enjudiciament són crims de genocidi i crims contra la humanitat comesos en els camps de Mauthausen, Sachsenhausen i Flossenbürg contra ciutadans espanyols deportats durant la Segona Guerra Mundial.

Elaboració pròpia a partir de la lectura de Audiencia Nacional, Sala de lo Penal (2014) *Auto 80/2014, de 15 de diciembre. Sumario 56/09*; Tribunal Constitucional (2019) *Sentencia 10/2019, de 28 de enero. Recurso de amparo 4641/2015*; Tribunal Supremo, Sala de lo Penal (2015) *Sentencia 296/2015, de 6 de mayo. Recurso 1682/2014*; Tribunal Supremo, Sala de lo Penal (2015) *Sentencia 297/2015, de 8 de mayo. Recurso 1784/2014*.

En tots els casos, la iniciativa d'acció penal ha estat duta a terme per víctimes o agrupacions de víctimes, i en cap cas pel Ministeri Fiscal ni per actuació instructora que, com ja s'ha vist, és una possibilitat que l'article 23 LOPJ dona.

La versió del 2014 exigia la nacionalitat d'una de les parts (querellant o querellat), vincle que a la versió del 2015 es flexibilitza. No obstant això, la connexió amb l'estat espanyol per part de l'investigat encara en la versió actual (2021) continua tenint força pel que fa al delictes de genocidi: ha de ser nacional o resident habitual, o bé tenir presència al país si és estranger extradició del qual ha estat denegada per part de les autoritats espanyoles. En els casos analitzats la problemàtica era justament que cap dels acusats tenien ni nacionalitat ni residència així com tampoc es trobaven a territori espanyol.

Pel que fa als querellants a la STS 296/2015 una de les víctimes tenia la nacionalitat espanyola, però no respecte del delictes de genocidi sinó respecte al delictes de tortura, de tal manera que el fonament jurídic dotzè “estima que en el cas del genocidi mai no s'aprecia l'existència de connexió amb un interès nacional espanyol, doncs, sent possible concretar la connexió en la nacionalitat de les víctimes no s'aprecia la comissió d'un genocidi sobre espanyols, encara quan hi hagi espanyols que es van veure afectats per fets qualificables amb delictes distints”⁸¹. Encara pitjor és la conjuntura de la STS 297/2015 on a més de no haver-hi acusats amb residència, nacionalitat i presència a l'estat, cap de les víctimes eren espanyoles ni residents al país. Sembla plausible que aquest límit processal no hagués estat en els termes de l'article 23 de les versions de 1999, 2005 i 2007⁸². En termes semblants de la STS 296/2015, es produeix la mateixa conclusió jurídica a la STC 23/2019 i a l'IAN 80/2014: malgrat la nacionalitat de la víctima (o d'una d'elles), la no residència, nacionalitat ni presència al territori nacional, impossibilita cap sentència condemnatòria per genocidi.

De fet, aquest és el principal obstacle de la jurisprudència analitzada, ja que malgrat que s'apreciï la legitimació activa dels querellants, la inexistència d'excepció d'immunitats i altres procediments en curs; el no compliment dels requisits respecte a l'acusat impedeix

⁸¹ (Tribunal Suprem, Sala Penal, 2015)

⁸² Vegeu Taula 4, *infra*, p.25

les condemnes o restringeix el transcurs de procediments, com el cas de la interlocutòria esmentada.

Així doncs, arribem a la conclusió quantitativa de 0 condemnes pel sistema de jurisdicció universal en el delictes de genocidi durant el període analitzat i amb el marc legal espanyol des del 2014. Això obliga a preguntar-se: previ al 2014, hi ha hagut mai una condemna a Espanya per genocidi pel sistema de jurisdicció universal?

El precedent més important és el Cas Guatemala a la Sentència del Tribunal Constitucional 237/2005, de 26 de setembre. En efecte, la STS 327/2003, de 23 de febrer, el Tribunal va concloure que la jurisdicció espanyola no era competent per enjudiciar aquests delictes perquè no hi havia un vincle de connexió suficient dels fets i Espanya. Si analitzem la redacció del punt quart de la versió de 1999 de l'article 23 LOPJ – la vigent en el moment del procediment – veiem que declara que els fets han de ser comesos per “espanyols o estrangers”. No necessàriament aquests estrangers havien de tenir un vincle amb Espanya així com tampoc s'exigia de la víctima. Malgrat la literalitat d'aquest precepte, el Tribunal va entendre que tot i la existència “[d']un consens internacional respecte a la necessitat de perseguir aquesta classe de fets,[...] els acords entre Estats no [establien] la jurisdicció il·limitada de qualsevol d'ells”⁸³. Tanmateix, el Tribunal Constitucional va estimar un recurs d'amparo, tot anul·lant la resolució del Tribunal Suprem en la STC 237/2005, de 26 de setembre.

Aquesta sentència del TC entén al seu fonament jurídic novè que tant l'Audiència Nacional com el Tribunal Suprem tenen una interpretació restrictiva de l'article 23.4 LOPJ⁸⁴. En aquest sentit, el Tribunal Constitucional divideix la seva argumentació en dos sentits:

1. **Contradicció amb el principi de primacia del Dret Internacional.** El fonament jurídic cinquè afirma que “resulta contradictori amb la mateixa existència del Conveni sobre el Genocidi, i amb l'objecte i la finalitat que l'inspiren, que les parts signants acordin la renúncia a un mecanisme de persecució del delictes, especialment tenint en compte que el criteri prioritari de competència (el territorial)

⁸³ (Tribunal Suprem, Sala Penal, 2003)

⁸⁴ (Tribunal Constitucional, 2009)

quedarà en multitud d'ocasions limitada en les seves possibilitats d'exercici efectiu per les circumstàncies que puguin concórrer en els diferents casos”⁸⁵.

2. **Protecció del dret a la tutela judicial efectiva.** D'acord amb la sentència, el requisit incorporat pel Tribunal sobre la nacionalitat de les víctimes – o de vincle amb l'estat exigít – no està a la llei ni està teleològicament fonamentat quan es tracta de genocidi⁸⁶.

Així doncs, l'anul·lació de la sentència va reestablir la competència als tribunals espanyols per conèixer del cas. Malgrat això, la reforma de 2014 va comportar el sobreseïment de la causa⁸⁷.

4.2.2. *Comentaris jurisprudencials: Estat de la jurisdicció universal post-reforma del 2014*

El Tribunal Suprem en la STS 327/2003 (Cas Guatemala), tot i el literal de l'article 23 LOPJ fa una interpretació restrictiva – tal com diu el TC – recolzant-se en arguments de la doctrina penal espanyola. En efecte, al seu fonament jurídic novè afirma que “avui té important suport en la doctrina la idea que no li correspon a cap Estat en particular ocupar-se unilateralment d'estabilitzar l'ordre, recorrent al Dret Penal, contra tots i a tot el món, sinó que més aviat cal un punt de connexió que legítimi l'extensió extraterritorial de la seva jurisdicció”⁸⁸. Aquest argument doctrinal, que no legal, és refutat pel Tribunal Constitucional en els termes anteriorment descrits: 1) no respecte a l'esperit del Conveni per a la Prevenció i Sanció del Delicte de Genocidi (1948), del qual és part Espanya, i 2) no es pot deduir una restricció a un dret fonamental (dret a la tutela judicial efectiva, art. 24 CE) d'una interpretació judicial quan tota restricció a un dret fonamental ha de tenir una previsió legal. Previsió que en aquell moment no existia.

Malgrat que el TC afirmava el 2003 que una restricció de la jurisdicció universal no respectava el principi de primacia del Dret Internacional i particularment l'esperit de la Convenció de 1948, quan arriba la reforma de 2014 de l'article 23 LOPJ i s'impugna per mitjà d'un recurs d'inconstitucionalitat, el Tribunal Constitucional canvia de criteri. Sosté

⁸⁵ *Ibid*

⁸⁶ *Ibid*

⁸⁷ (Amnistia Internacional, 2019)

⁸⁸ (Tribunal Suprem, Sala Penal, 2003)

a la STC 140/2018, de 20 de desembre, al seu fonament jurídic cinquè que ‘‘la LO 1/2014 no és, considerada en conjunt, contrària a l’article 10.2 CE en relació amb l’article 24.1. CE per definir el principi de jurisdicció universal de forma restrictiva. I això per quant no pot deduir-se del dret internacional dels drets humans, [...], un concepte absolut i obligatori d’universalitat de la jurisdicció[...]’’⁸⁹. Des d’aquesta lògica s’admet la constitucionalitat de la reforma del 2014 i les que han seguit (2015 i l’actual, del 2021).

El canvi de criteri del Tribunal Constitucional així com del legislador, qui fa un gir radical el 2014, ha provocat la situació de l’estat actual de la jurisprudència espanyola en matèria de jurisdicció universal sobre el delicte de genocidi. L’estat de la qüestió és que les sentències estudiades ni tan sols analitzen l’existència del genocidi en els termes substantius de l’article 609 CPE, sinó que discuteixen la competència judicial sobre l’assumpte, concloent que no arriben als estàndards de l’article 23 LOPJ i, per tant, desestimant les pretensions dels querellants per això. De tal manera que ara per ara no hi ha condemnes per genocidi pel sistema de jurisdicció universal ni tampoc s’han trobat en l’actualitat informativa cap procediment d’aquest tipus obert a l’estat espanyol en aquests moments. Situació diferent hi ha amb el delicte de lesa humanitat, que no és objecte d’estudi en aquesta recerca, però que té el mateix règim restrictiu de l’article 23 LOPJ respecte al genocidi en estar ambdós a l’apartat A del punt quart del precepte. Com a exemple paradigmàtic és la condemna d’un ciutadà espanyol per delictes de lesa humanitat en el tràfic de diamants a Sierra Leone, contra qui va interposar querella un ciutadà del país⁹⁰ o el procediment obert per, entre d’altres, delictes de lesa humanitat a Carmelo Ovono Obiang (fill del president de Guinea Equatorial)⁹¹.

En últim lloc, cal esmentar el rol passiu que sembla que té el Ministeri Fiscal en els procediments de jurisdicció universal per delicte de genocidi. No només perquè en cap dels casos ha tingut la iniciativa de l’acció penal, sinó perquè a més en la totalitat dels casos ha demanat el sobreseïment de la causa.

⁸⁹ (Tribunal Constitucional, 2018)

⁹⁰ (Pozas i Águeda, 2024)

⁹¹ (Agencia EFE, 2024)

4.3.Comparació jurisprudencial entre França i Espanya sobre la jurisdicció universal del delict de genocidi des del 2014

Després de l'anàlisi jurisprudencial d'ambdós països, cal comparar els resultats de la recerca per tal de conduir a les posteriors conclusions. Tant França com Espanya han tingut diverses reformes legislatives que han modificat l'abast de la jurisdicció universal (en positiu o en negatiu), però a França no existeix una reforma equiparable a la del 2014 a Espanya. A l'estat francès existeixen sobreseïments de procediments en jurisdicció universal en matèria de genocidi, però els eventuais obstacles tenen a veure, habitualment amb les dificultats probatòries⁹². Això no obstant, en el transcurs dels anys analitzats hi ha una major estabilitat dels casos, a tal punt que en els moments d'escriure aquestes línies a França hi ha un total de vuit condemnats per genocidi a través de la jurisdicció universal⁹³, mentre que a la jurisprudència espanyola no en trobem cap.

Els arguments jurídics que han sostingut aquestes dues situacions està relacionat amb les reformes del 2014 en endavant a la Llei Orgànica del Poder Judicial (Espanya) amb previsions explícites d'efectes de retroactivitat en favor dels acusats en procediments oberts, mentre que malgrat els obstacles de la doble incriminació exigida a la jurisdicció universal a França abans de la reforma de 2023, els tribunals han entès que a Ruanda el genocidi era punible d'acord amb el principi de primacia de dret internacional. Aquesta coherència amb el mandat del Conveni de Prevenció i Sanció del Delict de Genocidi (1948) era quelcom que el Tribunal Constitucional va sostenir quan va anul·lar la Sentència del Tribunal Suprem sobre el Cas Guatemala. Tanmateix, el Tribunal Constitucional espanyol canvia de criteri en la desestimació dels recursos d'inconstitucionalitat contra les reformes de 2014 i 2015 del LOPJ. Per tant, ha estat possible una altra interpretació de les restriccions de la jurisdicció universal en virtut de les obligacions internacionals preses per Espanya, en el sentit que França ho ha fet, però s'ha optat per una interpretació restrictiva.

Això s'ha materialitzat en una reducció dràstica de casos de jurisdicció universal per delict de genocidi a Espanya. Malgrat que comparativament les conjuntures dels casos han estat diferents, ja que els acusats en la jurisprudència francesa eren residents habituals

⁹² En el cas Pierre Tegera (2016), "els jutges van subratllar en la interlocutòria de sobreseïment que cap testimoni pot implicar[-lo] en les matances durant el genocidi" (Agence France-Presse, 2017)

⁹³ (Agence France-Presse, 2024)

al país, la legislació espanyola no està permetent l'activació de mecanismes de cooperació judicial internacional en la mesura que el punt de connexió amb l'estat – en ambdós casos – continua recaient sobre l'acusat (quelcom previst tant en la regulació espanyola com francesa). En aquest sentit, no sembla coherent aquesta sobreexigència amb l'esperit de la Convenció de 1948 de no deixar espais d'impunitat, alhora que tal com defensa la STC 140/2018, de 20 de desembre, no pot deduir-se un concepte absolut i obligatori d'universalitat de la jurisdicció, ja que de cap regulació internacional - tal com s'ha advertit anteriorment - neix l'obligació d'establir una jurisdicció universal absoluta.

5. CONCLUSIONS

Abans de desenvolupar les conclusions d'aquesta recerca, cal recordar que aquest treball ha tingut com a objectiu analitzar i comparar la jurisdicció universal sobre el delictes de genocidi a Espanya i França a partir del 2014. A través de l'estudi normatiu i jurisprudencial, s'ha valorat l'impacte de les reformes legals en la jurisprudència recent sobre aquesta matèria. En particular, **sobre la capacitat de garantir l'accés a la justícia universal en el context de genocidis.**

Per donar resposta a les preguntes de recerca plantejades, cal recordar que la primera volia donar resposta a *quin és el marc internacional i nacional de França i Espanya* de jurisdicció universal vers el delictes de genocidi. Pel que fa al Dret Internacional, la primera conclusió és que la base que defineix la jurisdicció universal és doctrinal on ha influït notablement treballs com els reflectits als Principis de Princeton i els Principis de Nuremberg així com de l'acadèmia jurídica i de la doctrina jurisprudencial assentada pels Tribunals Penals Internacionals per Ruanda i l'ex-Iugoslàvia. En canvi, de cap norma internacional positivitzada en podem extreure la universalitat de les jurisdiccions per crims internacionals. Per tant, la jurisdicció universal es redueix a una qüestió jurídica interna on Espanya i França han tingut evolucions diferents. França ha anat progressant en una major taxativitat (com per exemple en el concepte de resident habitual) alhora que ha millorat l'accés a la justícia universal (eliminant definitivament la doble incriminació). Per contra, Espanya també ha augmentat la taxativitat de l'article 23 LOPJ alhora que ho

ha fet la restricció a l'accés a la jurisdicció universal. Malgrat la manca de positivització internacional de la jurisdicció universal, existeix una tipificació internacional del delict de genocidi a ambdós codis penals que recullen quasi literalment els elements objectius i subjectius dels articles 2 i 3 del Conveni de 1948.

Això condueix a la segona pregunta de recerca que volia donar resposta a *com la jurisprudència ha consolidat aquest mecanisme d'accés a la justícia*. Del punt anterior, es dedueix que mentre França ha mantingut una pràctica activa (particularment, a través del Ministeri Fiscal i d'altres mecanismes institucionals), i coherent amb la voluntat de lluita contra la impunitat del Conveni de 1948; Espanya ha inactivat la jurisdicció universal amb la reforma de 2014. Malgrat la interposició de recursos d'inconstitucionalitat i la interposició de querelles, hi ha inhibicions i sobreseïments constants davant la impossibilitat de complir els requisits de l'actual article 23 LOPJ dels casos que han arribat a la jurisdicció espanyola. Per tant, hi ha una clara divergència en la pràctica judicial d'ambdós països.

A partir d'aquesta realitat, caldria, doncs, respondre a la tercera pregunta de recerca sobre *quina plausibilitat a curt i mitjà termini hi ha per poder enjudiciar possibles delictes de genocidi que s'estan cometent en l'actualitat*. Aquesta pregunta anava encaminada en pensar el futur judicial de la complicitat de certes persones (jurídiques i físiques) establertes a Espanya i França de més que plausibles genocidis que s'estan duent a terme en l'actualitat⁹⁴. Sobre la base del que s'ha analitzat, es conclou que França sí podria tenir procediments si hi ha presència física dels sospitosos i hi ha un vincle amb l'estat en els termes descrits a l'article 689-11 CPP. Encara més, si tenim en compte la realitat del sector financer francès, on hi ha bancs que diverses investigacions estan apuntant a possible complicitat amb el més que plausible genocidi que s'està perpetrant a la Franja de Gaza⁹⁵. França també pot obrir en un futur un camí de responsabilitat penal de persones jurídiques en procediments de jurisdicció universal. En l'actualitat, a França hi ha dos procediments oberts contra el banc francès BNP Paribas per complicitat en el genocidi de Ruanda⁹⁶ i al

⁹⁴ Vegeu, per exemple, el treball d'investigació del Centre Delàs d'Estudis per la Pau al seu informe "La Banca Armada i la seva corresponsabilitat al genocidi a Gaza. El finançament de les empreses que fabriquen les armes utilitzades a les matances contra la població palestina" (2024)

⁹⁵ És el cas del banc francès BNP Paribas segons l'informe publicat per Don't Buy into Occupation, "Exposants els fluxos financers caps als assentaments israelians il·legals" (2022), informació que va ser posteriorment confirmada al mitjà de comunicació francès *Le Monde* al 2024 (en el context d'ofensiva militar a la franja de Gaza) en aquests termes: "El grup BNP Paribas ha reconegut a *Le Monde* que financia la producció d'armes de l'empresa israeliana de defensa Elbit Systems" (Bouissou, 2024)

⁹⁶ (Agence France-Presse, 2017)

Sudan⁹⁷, entre d'altres delictes. Vet aquí, una possible via de recerca futura: **la persona jurídica com a responsable de delictes internacionals**. En canvi, pel que fa a Espanya, la plausibilitat és molt baixa tenint en compte la jurisprudència i el marc restrictiu de la LOPJ. No només la dificultat es troba en la interpretació restrictiva de l'article 23, sinó també en una Fiscalia que, a diferència de França, no és proactiva en aquests tipus de procediments. Per acabar, cal destacar que en un supòsit on aquest marc legal es reformés, les acusacions de genocidi a Espanya també podrien trobar-se amb dificultats probatòries. Per això, és molt important subratllar que la totalitat de condemnes per genocidi a França són en un context concret (genocidi Tutsi de 1994), sobre el qual hi ha una sentència del Tribunal Penal Internacional ad hoc per a Ruanda que constata fins a 49 actes genocides de les autoritats ruandes, donant així per provat que – en efecte – va existir un intent d'extermini de la població Tutsi a Ruanda⁹⁸.

En conclusió, s'ha de validar parcialment la primera hipòtesi que sostenia que *l'accés a la justícia universal s'ha restringit a conseqüència de les successives reformes* però només al cas d'Espanya. Aquesta hipòtesi no es pot sostenir pel cas de França on els tribunals, abans de la reforma de 2023 que elimina obstacles com la doble incriminació, ja sostenien una doctrina jurisprudencial coherent amb el principi de primacia del dret internacional i, particularment, amb la finalitat del Conveni de 1948. Malgrat aquesta divergència entre ambdues jurisprudències, també s'ha de posar en relleu que els casos sobre els quals han resolt els tribunals francesos han estat sobre un context historicopolític del qual sí hi ha sentències de la Cort Penal Internacional.

Per tant, respecte a la segona hipòtesi sobre la *plausibilitat de procediments de jurisdicció universal a Espanya i França amb augment de probabilitat de sentència condemnatòria si hi ha una resolució de la CPI*, també s'ha de validar parcialment. Per un costat, tal com s'ha vingut advertint, efectivament existeix una plausibilitat de procediments futurs per genocidi a França en contextos com Gaza o República Democràtica del Congo, la qual cosa avui no es pot afirmar per la jurisprudència espanyola. Però també s'ha d'emfatitzar que el que també ha recolzat l'exercici de la jurisdicció universal a França és la constatació d'un genocidi per part de la CPI i, per tant, la càrrega de la prova ha estat en

⁹⁷ (Federación Internacional por los Derechos Humanos , 2022)

⁹⁸ (United Nations International Residual Mechanism for Criminal Tribunals , 2015)

la individualització de la participació de l'acusat en aquest delict internacional. Avui dia, malgrat les constatacions de la Fiscalia de la CPI sobre els successos recents a Gaza⁹⁹ i República Democràtica del Congo¹⁰⁰, no hi ha cap resolució d'aquest tribunal internacional que valori aquests successos com a tal.

Abans de concloure definitivament, cal tenir en compte que davant la manca de normativització internacional de la jurisdicció universal, aquest mecanisme es redueix a com cada estat la regula i de les interpretacions judicials que se'n fan. L'única eina possible que permet activar aquests mecanismes són les regulacions nacionals que es fan d'acord amb uns principis del dret penal (tant compartits com propis), a un marc constitucional específic, a un sistema jurisdiccional amb doctrines particulars i, sobretot, sobre la base d'una política legislativa concreta. La comparació entre Espanya i França posa en relleu les tensions entre la jurisdicció universal i els interessos en matèria de política exterior, on sembla que existeix una correlació entre les reformes i els diferents cicles polítics de cada país. Això convida a reflexionar a si és possible deslligar els interessos polítics d'una interpretació àmplia o restrictiva de la jurisdicció universal o si, per contra, davant la falta de positivització internacional conduirà a què aquest mecanisme d'obtenció de justícia sigui especialment inestable en els ordenaments jurídics.

6. BIBLIOGRAFIA

6.1. Referències normatives i jurisprudencials

Audiencia Nacional, Sala de lo Penal (2014) *Auto 80/2014, de 15 de diciembre. Sumario 56/09.*

Carta de Naciones Unidas y Estatuto de la Corte Internacional de Justicia. Declaración unilateral española en aceptación de la jurisdicción obligatoria del Tribunal Internacional de Justicia, Boletín Oficial del Estado, 275, §§ 33862 a 33885 (1990)

⁹⁹ (International Criminal Court , 2024)

¹⁰⁰ (International Criminal Court , 2024)

Code de procédure pénale, Chapitre Ier : De la compétence des juridictions françaises (Articles 689 à 689-14), Journal Officiel de la République Française, 2 mars, §§ 689 à 689-14 (1959).

Code Pénale, Chapitre II : De l'application de la loi pénale dans le temps (Articles 112-1 à 112-4), Journal Officiel de la République Française, 1er mars, §§ 112-1 à 112-4 (1994).

Convenio de Ginebra del 12 de agosto de 1949 para la protección de las víctimas de guerra: Retirada por parte de España de una Reserva al párrafo 1 del artículo 99, Boletín Oficial del Estado, 182 §§ 17951 a 17951 (1979)

Convenio para la prevención y la sanción del delito de genocidio, aprobado por la Asamblea General de las Naciones Unidas el 9 de diciembre de 1948, Boletín Oficial del Estado, 34, §§ 1944 a 1945 (1969)

Cour d'Assises de Paris. (2024). *Arrêt n° P08002008039 : condamnation d'Eugène Rwamucyo de 30 octobre.*

Cour d'Assises Paris (2023) *Condamnation de Sosthène Munyemana de 20 décembre.*

Cour de Cassation, Chambre Criminelle (2018) *Pourvoi n°16-87.622 de 24 mai. Contre la décision Cour d'Assises Seine-Saint-Denis 2016-12-03.*

Cour de Cassation, Chambre Criminelle (2019) *Pourvoi n° 18-84608 de 19 octobre. Contre la décision Cour d'Assises Paris du 06 juillet 2018.*

Cour de Cassation, Chambre Criminelle (2023) *Pourvoi n°22-82.468, de 12 mai. Contre la décision de la Cour d'Appel de Paris, 1ère section, du 4 avril 2022.*

Décret n° 2001-565 du 25 juin 2001 portant publication du protocole additionnel aux conventions de Genève du 12 août 1949 relatif à la protection des victimes des conflits armés internationaux (protocole I) (ensemble deux annexes), adopté à Genève le 8 juin 1977, Journal Officiel de la République Française, 30 juin, §§ texte intégral (2001).

Décret n° 2002-925 du 6 juin 2002 portant publication de la convention portant statut de la Cour pénale internationale, adoptée à Rome le 17 juillet 1998 (1), Journal Officiel de la République Française, 11 juillet, §§ texte intégral (2002).

Décret n° 2016-1773 du 19 décembre 2016 portant publication du protocole additionnel aux conventions de Genève du 12 août 1949 relatif à l'adoption d'un signe distinctif additionnel (protocole III) (ensemble une annexe), adopté à Genève le 8 décembre 2005, Journal Officiel de la République Française, 21 décembre, §§ texte intégral (2016)

Décret n° 50-1449 du 24 novembre 1950 portant publication de la convention pour la prévention et la répression du crime de génocide, approuvée par l'Assemblée générale

des Nations Unies le 9 décembre 1948, Journal Officiel de la République Française, 26 novembre, §§ texte intégral (1950).

Décret n° 52-253 du 28 février 1952 portant publication de la Convention relative au traitement des prisonniers de guerre, de la Convention relative à la protection des personnes civiles en temps de guerre, et de la Convention pour l'amélioration du sort des blessés, des malades et des naufragés des forces armées sur mer, Journal Officiel de la République Française, 6 mars, §§ texte intégral (1952).

Décret n° 84-727 du 17 juillet 1984 portant publication du protocole additionnel aux conventions de Genève du 12 août 1949 relatif à la protection des victimes des conflits armés non internationaux (protocole II), Journal Officiel de la République Française, 26 juillet, §§ texte intégral (1984).

Décret-loi n° 21/77 du 18 août 1977 portant Code pénal, Journal Officiel de Rwanda, numéro spécial, §§ 3-597 (1977)

Instrumento de Ratificación del Estatuto de Roma de la Corte Penal Internacional, hecho en Roma el 17 de julio de 1998, Boletín Oficial del Estado, 55 §§ 18824 a 18860 (2002)

Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial, Boletín Oficial del Estado, 157, §§ 34742 a 34743 (1985)

Ley Orgánica 1/2014, de 13 de marzo, de modificación de la Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial, relativa a la justicia universal, Boletín Oficial del Estado, 63, §§ 23026 a 23031 (2014)

Tribunal Constitucional (2005) *Sentencia 237/2005, de 26 de septiembre. Recursos de amparo 1744-2003, 1755-2003 y 1773-2003 (acumulados).*

Tribunal Constitucional (2018) *Sentencia 140/2018, de 20 de diciembre. Recurso de inconstitucionalidad 3754/2014.*

Tribunal Constitucional (2019) *Sentencia 10/2019, de 28 de enero. Recurso de amparo 4641/2015.*

Tribunal Constitucional (2021) *Auto 80/2021, de 15 de septiembre de 2021. Recurso de amparo 5781-2018.*

Tribunal Supremo, Sala de lo Penal (2003) *Sentencia 327/2003, de 25 de febrero. Recurso 803/2001.*

Tribunal Supremo, Sala de lo Penal (2015) *Sentencia 296/2015, de 6 de mayo. Recurso 1682/2014.*

Tribunal Supremo, Sala de lo Penal (2015) *Sentencia 297/2015, de 8 de mayo. Recurso 1784/2014.*

6.2. Altres referències bibliogràfiques

Agence France-Presse . (11 / 01 / 2017). *Rwanda : l'enquête sur la participation de Pierre Tegera au génocide aboutit à un non-lieu*. Recollit de Jeune Afrique : <https://www.jeuneafrique.com/391857/societe/rwanda-lenquete-participation-de-pierre-tegera-genocide-rwandais-debouche-non-lieu/>

Agence France-Presse. (25 / 09 / 2017). *Génocide au Rwanda : BNP Paribas visée par une information judiciaire*. Recollit de Business & Human Rights Resource Center : <https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/g%C3%A9nocide-au-rwanda-bnp-paribas-vis%C3%A9e-par-une-information-judiciaire/>

Agence France-Presse. (30 / 10 / 2024). *Génocide des Tutsis : un ex-médecin rwandais condamné à Paris à 27 ans de réclusion pour complicité*. Recollit de Le Nouvel Obs: <https://www.nouvelobs.com/justice/20241030.OBS95689/genocide-des-tutsis-un-ex-medecin-rwandais-condamne-a-paris-a-27-ans-de-reclusion-pour-complicite.html>

Agencia EFE. (23 / 02 / 2024). *El juez ordena la detención y el ingreso en prisión del hijo de Obiang y altos cargos de Guinea Ecuatorial*. Recollit de <https://efe.com/espana/2024-02-23/hijo-obiang-detencion-guinea-ecuatorial/>

Aizenstatd Leistenschneider, N. A. (2012). La responsabilidad internacional de los Estados por actos ilícitos, crímenes internacionales y daños transfronterizos. *Anuario Mexicano de Derecho Internacional*, vol. XII, 3-23.

Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Refugiados. (31/12/1950). *Principios de Derecho Internacional reconocidos por el Estatuto y por las sentencias del Tribunal de Nuremberg*. Recollit de Legal UN: <https://www.acnur.org/fileadmin/Documentos/BDL/2006/4663.pdf>

Amnistia Internacional. (01 / 08 / 2019). *Persecución de los crímenes de derecho internacional*. Recollit de Jurisdicción Universal en España: <https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/espana/jurisdiccion-universal/>

Amnistia Internacional. (16 / 10 / 2008). *Chile: Cronología del caso de Augusto Pinochet*. Recollit de <https://www.amnesty.org/es/wp-content/uploads/sites/4/2021/07/amr220032008spa.pdf>

Amnisty International. (13 / 11 / 2024). *Compétence universelle : Cartographie des dossier en France* . Recollit de <https://competenceuniverselle.amnesty.fr/>

Amorós, G., Aragón, E., Calvo, J., & Carbonell, M. (02 / 10 / 2024). *La Banca Armada i la seva corresponsabilitat al genocidi a Gaza. El finançament de les empreses que fabriquen les armes utilitzades a les matances contra la població palestina*. Recollit de Centre Delàs d'Estudis per la Pau : <https://centredelas.org/publicacions/bancaarmadaigenocidi/>

Asamblea de Naciones Unidas. (04 / 12 / 2001). *Nota verbal de fecha de 27 de noviembre de 2001 dirigida al Secretario General por las Misiones Permanentes del Canadá y del Reino de Países Bajos*. Recollit de Documentos de Naciones Unidas : <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n01/678/07/pdf/n0167807.pdf>

Ateneu de Memòria Popular. (2020). *Les tortures com a crims de lesa humanitat a la Comissaria de Via Laietana durant el Franquisme*. Barcelona.

Balcells, A. (19/09/2022) *El catalanismo, la Sociedad de Naciones y las minorías nacionales*. Recollit de Revista Idees: <https://revistaidees.cat/es/el-catalanismo-la-sociedad-de-naciones-y-las-minorias-nacionales/>

Bouissou, J. (09 / 08 / 2024). *BNP Paribas finance le géant israélien de la défense Elbit*. Recollit de Le Monde : https://www.lemonde.fr/economie/article/2024/08/09/bnp-paribas-finance-le-geant-israelien-de-la-defense-elbit_6274140_3234.html

Cárdenas, C. (2019). El proceso de definición del delito de genocidio en la Convención de 1948. A H. Olásolo Alonso, & P. Eirene de Prada, *La evolución de la definición y la aplicación del delito de genocidio. La Contribución Iberoamericana y el Legado del Tribunal Penal Internacional para la ex Yugoslavia* (p. 115-144). València: Editorial Tirant lo Blanch.

Casanovas, O., & Rodrigo, Á. J. (2020). *Compendio de Derecho Internacional Público*. Madrid: Editorial Tecnos.

Castellá Surribas, S. J. (2003). La protección internacional de las minorías. A F. Gómez Isa, & J. M. Pureza, *La protección internacional de los Derechos Humanos en los albores del s.XXI* (p. 659-685). Bilbao: Universitat de Deusto.

Cherif Bassiouni, M. (2001). Universal Jurisdiction for International Crimes: Historical Perspectives and Contemporary Practice. *Virginia Journal of International Law Association*, Fall 2001, n°42, 1-67.

Chiara Marullo, C. (2015). La jurisdicción universal: sus altibajos. *El Tiempo de los Derechos*, n°2, 1-27.

Chichón Álvarez, J. (2009). Responsabilidad internacional del individuo y responsabilidad internacional del Estado: Encuentros y desencuentros en torno a la figura de los 'crímenes de derecho internacional'. A J. González Ibáñez, *Protección Internacional de Derechos Humanos y Estado de Derecho. Studia in honorem Nelson Mandela* (p. 551-582). Bogotá : Editorial Ibáñez.

Chillida Vives, J. (2003). *La evolución jurídica internacional de los crímenes contra la humanidad*. Recollit de Documentos de la Universidad del País Vasco : <https://www.ehu.eus/documents/10067636/10679022/2003-Julio-Vives-Chillida.pdf/2ebccaa6-f443-433e-9a56-68232b590d2a>

Comité Internacional de la Cruz Roja. (sense data). *Los Convenios de Ginebra y sus Comentarios*. Recollit de <https://www.icrc.org/es/derecho-y-politicas/los-convenios-de-ginebra-y-sus-comentarios>

Cryer, R., & Bakou, O. (2008). *The International Criminal Court and Universal Jurisdiction: A Close Encounter?* Cambridge: Cambridge University Press.

Cuervo Nieto, C. (2022). Antecedentes de la Corte Penal Internacional (CPI): el largo camino hacia el Estatuto de Roma. *Anuario de la Facultad de Derecho (Universidad Alcalá de Henares)*, n°15, 3-23.

Dondé Matute, F. J. (2018). La imprescriptibilidad de los crímenes internacionales: contornos, lagunas y perspectivas. *Departamento de Derecho. División de Derecho, Política y Gobierno, Universidad de Guanajuato - Año 7, N°13*, 65-89.

Federación Internacional por los Derechos Humanos . (18 / 03 / 2022). *Presunto rol de BNP Paribas en los crímenes cometidos en Sudán: las víctimas testifican*. Recollit de <https://www.fidh.org/es/region/africa/sudan/presunto-rol-de-bnp-paribas-en-los-crimenes-cometidos-en-sudan-las?>

Federación Internacional por los Derechos Humanos . (26 / 05 / 2023). *Francia: el Tribunal de Casación confirma que los tribunales franceses son competentes en los dos casos sirios* . Recollit de <https://www.fidh.org/es/temas/justicia-internacional/jurisdiccion-universal/francia-el-tribunal-de-casacion-confirma-que-los-tribunales-franceses>

Fernández Puyana, D. (2003). El régimen jurídico para la protección de las minorías nacionales en los países de la Europa Oriental conforme al Derecho previsto en Naciones Unidas. *Cuadernos Const. de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol n°43/44*, 126-129.

Fundación Acción Pro Derechos Humanos. (sense data). *Casos de aplicación efectiva del principio de jurisdicción universal*. Recollit de DerechosHumanos.net: <https://www.derechoshumanos.net/lesahumanidad/justiciauniversal-ejemplos.htm>

García Saéz, J. A. (2014). Memoria histórica y aplicación retroactiva de la sanción penal. Algunos fundamentos desde el pacifismo jurídico de Hans Kelsen. . *EUNOMÍA. Revista en Cultura de la Legalidad* (4), 139-153.

Gendarmerie nationale. (23 / 06 / 2023). *L'Office central de lutte contre les crimes contre l'humanité et les crimes de haine (OCLCH)*. Recollit de <https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/notre-institution/notre-organisation/l-office-central-de-lutte-contre-les-crimes-contre-l-humanite-et-les-crimes-de-haine-oclch>

Gil, A. G. (2010). La excepción al principio de legalidad del número 2 del artículo 7 del Convenio Europeo de Derechos Humanos . *ADPCP, VOL. LXIII. Projecte DER2009-07236 (Ministeri de Ciència i Innovació d'Espanya)*, 132-163.

Global Justice Center . (25 / 09 / 2023). *Preguntas y respuestas: El caso de jurisdicción universal contra Myanmar*. Recollit de https://www.globaljusticecenter.net/es/qa-the-universal-jurisdiction-case-against-myanmar/?utm_source

Instituto de Relaciones Internacionales (sense data) *Estatuto del Tribunal Militar Internacional de Nuremberg*. Recollit de Cátedra de Estudios Internacionales de la Universidad del País Vasco : https://www.iri.edu.ar/publicaciones_iri/manual/Ultima-Tanda/Derecho-Penal-Int/17.2.%20Carta-Tribunal-Nuremberg.pdf

International Court of Justice . (11 / 07 / 1996). *Summary of the Judgment of 11 July 1996*. Recollit de https://www.icj-cij.org/index.php/node/103929?utm_source

International Criminal Court . (14 / 10 / 2024). *Statement of ICC Prosecutor Karim A.A. Khan KC on the Situation in the Democratic Republic of the Congo and renewed investigations*. Recollit de <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-situation-democratic-republic-congo-and-renewed>

International Criminal Court . (21 / 11 / 2024). *Statement of ICC Prosecutor Karim A.A. Khan KC on the issuance of arrest warrants in the Situation in the State of Palestine*. Recollit de <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-issuance-arrest-warrants-situation-state-palestine>

Lagerwall, A. (2009). Que reste-t-il de la compétence universelle au regard de certaines évolutions législatives récentes ? *Annuaire français de droit international*, volume 55, 743-763.

Le Ministère des Outre-mer. (sense data). *Explorez nos contenus par territoire*. Recollit de <https://www.outre-mer.gouv.fr/>

Mandat International. (sense data). *Convención para la Prevención y Sanción del Delito de Genocidio, 1948*. Recollit de WhatConvention.org: <https://whatconvention.org/es/ratifications/92>

Muñoz Conde, F., & García Arán, M. (2010). *Derecho Penal: Parte General*. València: Editorial Tirant lo Blanch.

Naciones Unidas (09 / 12 / 1948). *Convención para la Prevención y la Sanción del Delito de Genocidio (1948)*. Recollit de <https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-prevention-and-punishment-crime-genocide>

Naciones Unidas . (09 / 02 / 1946). *Resolución 39(I)*. Recollit de UN Digital Library: https://digitallibrary.un.org/record/209755/files/A_RES_39%28I%29-ES.pdf?ln=en

Naciones Unidas. (08 / 11 / 2024). *¿Qué es la Corte Penal Internacional (CPI) y cuál es su relacion con las Naciones Unidas?* Recollit de <https://ask.un.org/es/faq/228173>

Naciones Unidas. (09 / 01 / 2024). *Justicia internacional: la denuncia sudafricana contra Israel por «genocidio» en Gaza*. Recollit de <https://unric.org/es/denuncia-sudafricana-contra-israel-por-genocidio-en-gaza/>

Naciones Unidas. (11 / 12 / 1946). *A/RES/95(i)*. Recollit de Documentos de Naciones Unidas : [https://undocs.org/A/RES/95\(i\)](https://undocs.org/A/RES/95(i))

Naciones Unidas. (17 / 07 / 1998). *Acta final de la Conferencia Diplomática de Plenipotenciarios de las Naciones Unidas sobre el establecimiento de la Corte Penal Internacional*. Recollit de Estatuto de Roma de la Corte Penal Internacional: <https://www.un.org/spanish/law/icc/statute/finalfra.htm>

Naciones Unidas. (2021). *Nota de Chile sobre el principio de jurisdicción universal*. Recollit de Documentos de Naciones Unidas : https://www.un.org/en/ga/sixth/76/universal_jurisdiction/chile_s.pdf

Naciones Unidas. (sense data). *Corte Internacional de Justicia*. Recollit de <https://www.un.org/es/icj/>

Open Society Justice Initiative (sense data). *¿Qué son los crímenes internacionales?*. Recollit de <https://www.justiceinitiative.org/publications/international-crimes/es>

Pérez Sánchez-Cerro, J. (2023). La responsabilidad penal internacional del individuo. *Revista Peruana de Derecho Internacional* n°175, Tomo LXXIII Septiembre - Diciembre 2023 , 31-40.

Pozas, A., & Águeda, P. (06 / 08 / 2024). *La Audiencia Nacional encarcela a un empresario español acusado de traficar con diamantes de sangre de Sierra Leona*. Recollit de ElDiario.es: https://www.eldiario.es/politica/audiencia-nacional-encarcela-empresario-espanol-acusado-traficar-diamantes-sangre-sierra-leona_1_11504387.html

Ruiz Vieyetz, E.J. (2010) Derechos humanos y minorías nacionales en el siglo XX. *Derechos y libertades*, n°23, Época II, 35-72

Rwanda Justice for Genocide . (19 / 12 / 2023). *The Trial of Sosthene Munyemana*. Recollit de <https://rwandajustice4genocide.org.uk/wp-content/uploads/The-Trial-of-Sosthene-Munyemana.pdf>

Sánchez González, I. (2015). La esperanza frustrada. El exilio republicano ante la cuestión española en Naciones Unidas. *Revista digital del Memorial Democràtic*, Núm. 3, 13-19.

Sands, P. (2020) *Calle Este-Oeste: Sobre los crímenes de “genocidio” y “crímenes de lesa humanidad”*. Barcelona: Editorial Anagrama

United Nations International Residual Mechanism for Criminal Tribunals . (31 / 12 / 2015). *ICTR Trial Judgements* . Recollit de Legacy website of the International Criminal Tribunal for Ruanda : <https://unictr.irmct.org/en/cases/trial-judgements>

United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect . (05 / 11 / 2024). *Statement by Ms. Alice Wairimu Nderitu, United Nations Special Adviser on the Prevention of Genocide, on the recent verdict condemning former Rwandan doctor Eugène Rwamucyo*. Recollit de Global Centre for the Responsibility to Protect : <https://www.globalr2p.org/resources/statement-by-special-adviser-on-the-prevention-of-genocide-on-the-recent-verdict->

Vázquez Serrano, I. (2018). El principio de jurisdicción universal. *Revista electrónica de Derecho Internacional Contemporáneo*, núm. 1, 6-31.

Villabella Armengol, C. M. (2020). Los métodos en la investigación jurídica. Algunas precisiones. A E. Cáceres Nieto, *Pasos hacia una revolución en la enseñanza del derecho en el sistema romano-germánico*, tomo 4 (p. 161-177). Ciutat de Mèxic: Biblioteca Jurídica Virtual de la Universitat Autònoma de Mèxic.

7. ANNEXOS

7.1. Nota lingüística

La totalitat d'aquest Treball de Fi de Grau és en català. En el transcurs de la recerca (tant bibliogràfica, legislativa com jurisprudencial) s'han utilitzat molts altres recursos en altres llengües, particularment en espanyol i francès. La traducció al català dels materials utilitzats en espanyol – que es situen, a més, en el context jurídic de l'estat - no ha generat cap polèmica ja que la traducció dels conceptes jurídics ha estat literal. En canvi, pel que fa la traducció del francès al català s'han pres algunes decisions que cal aclarir.

La política de traducció que s'ha intentat seguir al llarg del treball ha estat la de respectar l'esperit del concepte emprat apostant en la mesura que fos possible per una literalitat que no pas fent una traducció homòloga del concepte al sistema espanyol. De tal manera que *Code de Procédure Pénale* s'ha traduït com a *Codi de Procés Penal* (no pas com a Llei d'Enjudiciament Penal francesa) i la *Cour de Cassation*, com *Tribunal de Cassació* (no pas com a Tribunal Suprem), ja que dins del català jurídic s'entén que la cassació és el recurs plantejat al màxim tribunal del sistema jurisdiccional.

No obstant, cas contrari ha estat amb els conceptes *Ministère Public*, *Parquet* o *Procureur de la République*, que han estat traduïts com *Ministeri Fiscal*, ja que tots ells només es poden traduir fent referència a aquesta institució i part del procés penal existent al nostre

país. De la mateixa manera, la *Cour d'Assises*, que no compta amb la traducció literal a l'espanyol ni amb homòleg al sistema espanyol. La *Cour d'Assises* a França és el tribunal provincial que coneix dels delictes més greus (a partir de penes de 10 anys de privació de llibertat), i compta amb tres magistrats i sis membres d'un jurat popular. Des del punt de vista de la competència funcional seria semblant a l'Audiència Provincial a Espanya, però traduir-ho així podria prestar a confusió ja que ens podríem estar referint a la *Cour d'Appel* (que té caràcter provincial, coneix dels recursos d'apel·lació com a Espanya i també coneix de delictes greus en primera instància). La *Cour d'Assises* coneix de delictes molt greus en primera instància, entre els quals hi ha el genocidi i, per tant, en no existir equiparació ni lingüística ni jurídica a Espanya, s'ha traduït com a *Tribunal Penal*. Contra les seves resolucions, és possible interposar recurs de cassació.

Traduir-ho tots els conceptes al català s'ha considerat important per facilitar la lectura el màxim possible.

7.2. Normativa internacional

7.2.1. Estatut de la Cort Internacional de Justícia

Article 38

1. La Cort, la funció del qual és decidir conforme al dret internacional les controvèrsies que li siguin sotmeses, haurà d'aplicar:

- i. les convencions internacionals, siguin generals o particulars, que estableixen regles expressament reconegudes pels Estats litigants;
- ii. el costum internacional com a prova d'una pràctica generalment acceptada com a dret;
- iii. els principis generals de dret reconeguts per les nacions civilitzades;
- iv. les decisions judicials i les doctrines dels publicistes de més competència de les diferents nacions, com a mitjà auxiliar per a la determinació de les regles de dret, sense perjudici del que disposa l'article 59.

2. Aquesta disposició no restringeix la facultat de la Cort per decidir un litigi ex aequo et bo, si les parts així ho convinguessin.

7.2.2. Estatut de Roma de la Cort Penal Internacional

Preàmbul

Els Estats part en aquest Estatut,

Conscients que tots els pobles estan units per estrets llaços i les seves cultures configuren un patrimoni comú i observant amb preocupació que aquest delicat mosaic es pot trencar en qualsevol moment,

Tenint present que, en aquest segle, milions de nens, dones i homes han estat víctimes d'atrocitats que desafien la imaginació i commouen profundament la consciència de la humanitat,

Reconeixent que aquests greus crims constitueixen una amenaça per a la pau, la seguretat i el benestar de la humanitat,

Afirmant que els crims més greus de transcendència per a la comunitat internacional en conjunt no han de quedar sense càstig i que, amb aquesta finalitat, cal adoptar mesures en el plànol nacional i intensificar la cooperació internacional per assegurar que siguin efectivament sotmesos a l'acció de la justícia,

Decidits a posar fi a la impunitat dels autors d'aquests crims i a contribuir així a la prevenció de nous crims,

Recordant que és deure de tot Estat exercir la seva jurisdicció penal contra els responsables de crims internacionals,

Reafirmant els Propòsits i Principis de la Carta de les Nacions Unides i, a particular, que els Estats s'abstindran de recórrer a l'amenaça o l'ús de la força contra la integritat territorial o la independència política de qualsevol Estat o en qualsevol altra forma incompatible amb els propòsits de les Nacions Unides,

Destacant, en aquest context, que res del que disposa aquest Estatut no haurà entendre's en el sentit que autoritzi un Estat Part a intervenir en una situació de conflicte armat o en els assumptes interns d'un altre Estat

Decidits, als efectes de la consecució d'aquestes finalitats i en interès de les generacions

presentes i futures, a establir una Cort Penal Internacional de caràcter permanent, independent i vinculada amb el sistema de les Nacions Unides que tingui competència sobre els crims més greus de transcendència per a la comunitat internacional en conjunt,

Destacant que la Cort Penal Internacional establerta en virtut del present Estatut serà complementària de les jurisdiccions penals nacionals,

Decidits a garantir que la justícia internacional sigui respectada i posada en pràctica a forma duradora,

Han convingut en el següent:

Article 5

Crims de la competència de la Cort

1. La competència de la Cort es limitarà als crims més greus de transcendència per a la comunitat internacional en conjunt. La Cort tindrà competència, de conformitat amb el present Estatut, respecte dels següents crims:

- a) El crim de genocidi;
- b) Els crims de lesa humanitat;
- c) Els crims de guerra;
- d) El crim d'agressió.

2. La Cort exercirà competència respecte del crim d'agressió una vegada aplegui una disposició de conformitat amb els articles 121 i 123 en què es defineixi el crim i s'enuncien les condicions en què ho farà. Aquesta disposició serà compatible amb les disposicions pertinents de la Carta de les Nacions Unides.

Article 6

Genocidi

Als efectes del present Estatut, s'entendrà per "genocidi" qualsevol dels actes esmentats a continuació, perpetrats amb la intenció de destruir totalment o parcialment un grup nacional, ètnic, racial o religiós com a tal:

- a) Matança de membres del grup;
- b) Lesió greu a la integritat física o mental dels membres del grup;

- c) Sotmetiment intencional del grup a condicions d'existència que hagin de portar la seva destrucció física, total o parcial;
- d) Mesures destinades a impedir naixements al si del grup;
- e) Trasllat per la força de nens del grup a un altre grup.

7.2.3. Competència del Tribunal Militar Internacional de Nuremberg segons el seu Estatut (1945)

Article 6

El Tribunal establert per l'Acord al·ludit a l'Article 1 del present per a l'enjudiciament i condemna dels principals criminals de guerra de l'Eix Europeu estarà facultat per jutjar i condemnar aquelles persones que, actuant en defensa dels interessos dels països del Eix Europeu, van cometre els delictes que consten a continuació, ja fos individualment o com a membres d'organitzacions: Qualsevol dels actes que consten a continuació són crims que recauen sota la competència del Tribunal respecte dels quals hi haurà responsabilitat personal:

- a) CRIMS CONTRA LA PAU: A saber, planificar, preparar, iniciar o lliurar guerres d'agressió, o una guerra que constitueixi una violació de tractats, acords o garanties internacionals, o participar en plans comuns o en una conspiració per assolir algun dels objectius indicats anteriorment;
- b) CRIMS DE GUERRA: És a dir, violacions de les lleis o usos de la guerra. En aquestes violacions s'inclou l'assassinat, els maltractaments o la deportació per fer treballs forçats o per a altres objectius en relació amb la població civil d'un territori ocupat o en aquest territori, l'assassinat o els maltractaments a presoners de guerra o persones en alta mar, l'assassinat d'ostatges, el robatori de béns públics o privats, la destrucció sense sentit de ciutats o pobles, o la devastació no justificada per la necessitat militar, sense quedar limitades a aquests crims;
- c) CRIMS CONTRA LA HUMANITAT: És a dir, l'assassinat, l'exterminació, esclavització, deportació i altres actes inhumans comesos contra població civil abans de la guerra o durant la guerra; la persecució per motius polítics, racials o religiosos en execució dels crims que siguin competència del Tribunal o en relació amb aquests, constitueixen o no una vulneració de la legislació interna de país on es van perpetrar.

Aquells que liderin, organitzin, incitin a la formulació d'un pla comú o conspiració per a l'execució dels delictes anteriorment esmentats, així com els còmplices que participin en aquesta formulació o execució, seran responsables de tots els actes realitzats per les persones que sigui a execució del pla.

7.2.4. Convenció per la Prevenció i la Sanció del Delicte de Genocidi (1948)

Article 1

Les parts contractants confirmen que el genocidi, ja sigui comès en temps de pau o en temps de guerra, és un delicte de dret internacional que elles es comprometen a prevenir i sancionar.

Article 2

En aquesta Convenció, s'entén per genocidi qualsevol dels actes esmentats a continuació, perpetrats amb la intenció de destruir, totalment o parcialment, un grup nacional, ètnic, racial o religiós, com a tal:

- a) Matança de membres del grup;
- b) Lesió greu a la integritat física o mental dels membres del grup;
- c) Sotmetiment intencional del grup a condicions d'existència que hagin de portar la seva destrucció física, total o parcial; d) Mesures destinades a impedir els naixements al si del grup;
- e) Trasllat per força de nens del grup a un altre grup.

Article 3

Seran castigats els actes següents:

- a) El genocidi;
- b) L'associació per cometre genocidi;
- c) La instigació directa i pública a cometre genocidi;
- d) La temptativa de genocidi;
- e) La complicitat en el genocidi.

7.2.5. Conveni sobre la Imprescriptibilitat dels Crims de Guerra i dels Crims de Lesa Humanitat (1968)

Article 1

Els crims següents són imprescriptibles, sigui quina sigui la data en què s'hagin comès:

- a) Els crims de guerra segons la definició donada a l'Estatut del Tribunal Militar Internacional de Nuremberg, de 8 d'agost de 1945, i confirmada per les resolucions de l'Assemblea General de les Nacions Unides 3 (I) de 13 de febrer de 1946 i 95 (I) d'11 de desembre de 1946 de Ginebra de 12 d'agost de 1949 per a la protecció de les víctimes de la guerra;
- b) Els crims de lesa humanitat comesos tant en temps de guerra com en temps de pau, segons la definició donada a l'Estatut del Tribunal Militar Internacional de Nuremberg, de 8 d'agost de 1945, i confirmada per les resolucions de l'Assemblea General de les Nacions Unides 3 (I) de 13 de febrer de 1946 1946, així com l'expulsió per atac armat o ocupació i els actes inhumans deguts a la política d'apartheid i el delictes de genocidi definit a la Convenció de 1948 per a la Prevenció i la Sanció del Delicte de Genocidi encara que aquests actes no constitueixen una violació del dret intern del país on.

7.3. Principis de Princetone (Nota verbal de data de 27 de novembre de 2001 dirigida al Secretari General per les Missions Permanents del Canadà i del Regne dels Països Baixos)

Principi 1 – Fonaments de la jurisdicció universal

1. A les finalitats dels presents Principis, s'entén per jurisdicció universal una jurisdicció penal sustentada exclusivament a la naturalesa del delictes, amb prescindència del lloc on aquest s'hagi comès, la nacionalitat de l'autor presumpte o condemnat, la nacionalitat de la víctima o qualsevol altre nexa amb l'Estat que exerceixi aquesta jurisdicció.
2. La jurisdicció universal pot ser exercida per un òrgan judicial competent i ordinari de l'Estat a fi d'enjudiciar una persona degudament acusada de la comissió dels delictes greus de dret internacional que s'enumeren al paràgraf 1 del Principi 2, a condició que l'acusat sigui present davant d'aquest òrgan judicial.
3. L'Estat pot invocar la jurisdicció universal com a fonament per sol·licitar l'extradició d'una persona acusada o condemnada de la comissió dels delictes greus de dret internacional que s'enumeren al paràgraf 1 del Principi 2, a condició que hagi demostrat prima faci la seva culpabilitat i que la persona

l'extradició de les quals es requereix hagi de ser jutjada o la pena hagi de ser aplicada conforme a les normes i criteris internacionals de protecció dels drets humans en el context d'un judici penal.

4. A l'exercici de la jurisdicció universal o a la invocació de la jurisdicció universal com a fonament per requerir l'extradició, l'Estat i els seus òrgans judicials observaran les garanties processals internacionals, entre d'altres les aplicables als drets de l'acusat i les víctimes, l'equitat de les actuacions i la independència i la imparcialitat de l'administració de justícia (denominades d'ara endavant “garanties processals internacionals”).
5. L'Estat exercirà la jurisdicció universal de bona fe i de conformitat amb els seus drets i obligacions de dret internacional.

Principi 2 – Delictes greus de dret internacional

1. A les finalitats dels presents Principis, els delictes greus de dret internacional comprenen: 1) la pirateria; 2) l'esclavatge; 3) els crims de guerra; 4) els crims contra la pau; 5) els crims de lesa humanitat; 6) el genocidi; i 7) la tortura.
2. L'aplicació de la jurisdicció universal als delictes que s'enumeren al paràgraf 1 es farà sense perjudici de l'aplicació de la jurisdicció universal a altres delictes de dret internacional.

7.4. Normatives nacionals

7.4.1. Codi Penal francès

Article 211-1

Constitueix un genocidi el fet de, en execució d'un pla concertat tendent a la destrucció total o parcial d'un grup nacional, ètnic, racial o religiós, o d'un grup determinat a partir de qualsevol altre criteri arbitrari, cometre o fer cometre, contra membres d'aquest grup, un dels actes següents:

- atemptat voluntari contra la vida;
- atemptat greu contra la integritat física o psíquica;
- sotmetiment a condicions d'existència susceptibles de comportar la destrucció total o parcial del grup;
- mesures destinades a impedir els naixements;
- trasllat forçós de menors.

El genocidi es castiga amb la reclusió criminal perpètua.

Són aplicables al delictes previst en aquest article els dos primers paràgrafs de l'article 132-23 relatiu al període de seguretat.

Article 211-2

La provocació pública i directa, per qualsevol mitjà, a cometre un genocidi es castiga amb la reclusió criminal perpètua si aquesta provocació ha estat seguida d'efecte.

Si la provocació no ha estat seguida d'efecte, els fets es castiguen amb set anys de presó i una multa de 100.000 €.

7.4.2. Codi de Procés Penal (França)

Article 689-11

Fora dels casos previstos al subtítol I del títol I del llibre IV per a l'aplicació del conveni relatiu a l'Estatut de la Cort Penal Internacional, obert a la signatura a Roma el 18 de juliol de 1998, pot ser perseguida i jutjada per les jurisdiccions franceses qualsevol persona sospitosa d'haver comès a l'estranger alguna de les infraccions següents:

1. El crim de genocidi definit al capítol I del subtítol I del títol I del llibre II del Codi Penal;
2. Els altres crims contra la humanitat definits al capítol II del mateix subtítol I;
3. Els crims i delictes de guerra definits als articles 461-1 a 461-31 del mateix codi.

La persona sospitosa ha de tenir una residència habitual al territori francès, entesa com un vincle de connexió suficient amb França. Aquest vincle es valora, entre altres factors, en funció de la durada actual o previsible de la presència de l'interessat en territori francès, de les condicions i raons d'aquesta presència, de la voluntat manifestada per la persona d'establir-s'hi o de quedar-s'hi, o dels seus vincles familiars, socials, materials o professionals.

La persecució d'aquests crims només pot ser exercida a petició del fiscal de la República antiterrorista i si cap jurisdicció internacional o nacional no ha sol·licitat el lliurament o l'extradició de la persona. A aquest efecte, el ministeri públic s'assegura que no hi hagi cap acció penal iniciada per la Cort Penal Internacional, comprova que cap altra jurisdicció internacional competent per jutjar la persona n'hagi sol·licitat el lliurament i que cap altre estat no n'hagi sol·licitat l'extradició. Quan, en aplicació de l'article 40-3 del present codi, el fiscal general davant el Tribunal d'Apel·lació de París rep un recurs contra una decisió d'arxivament dictada pel fiscal de la República antiterrorista, escolta la persona denunciant si aquesta ho sol·licita. Si considera que el recurs és infundat, ho comunica a l'interessat mitjançant una decisió escrita i motivada.

7.4.3. Codi Penal espanyol

Article 609

1. Els qui, amb la intenció de destruir totalment o parcialment un grup nacional, ètnic, racial, religiós o determinat per la discapacitat dels seus membres, cometin algun dels actes següents, seran castigats:

1er. Amb la pena de presó permanent revisable, si maten algun dels seus membres.

2on. Amb la pena de presó permanent revisable, si agredeixen sexualment algun dels seus membres o li ocasionen alguna de les lesions previstes a l'article 149.

3r. Amb la pena de presó de vuit a quinze anys, si sotmeten el grup o qualsevol dels seus individus a condicions d'existència que posin en perill la seva vida o alterin greument la seva salut, o quan els causin algunes de les lesions previstes a l'article 150.

4t. Amb la mateixa pena, si duen a terme desplaçaments forçosos del grup o dels seus membres, adopten qualsevol mesura que tendeixi a impedir el seu mode de vida o la seva reproducció, o bé traslladen per la força individus d'un grup a un altre.

5è. Amb la pena de presó de quatre a vuit anys, si causen qualsevol altra lesió diferent de les assenyalades als números 2n i 3r d'aquest apartat.

2. En tots els casos, s'imposarà també la pena d'inhabilitació especial per a professió o ofici educatius, en l'àmbit docent, esportiu i de lleure, per un temps superior d'entre tres i cinc anys al de la durada de la pena de privació de llibertat imposada, tenint en compte proporcionalment la gravetat del delictes i les circumstàncies concurrents en el delinqüent.

7.4.4. Llei Orgànica del Poder Judicial

Article 23

1. En l'ordre penal, correspondrà a la jurisdicció espanyola el coneixement de les causes per delictes i faltes comesos en territori espanyol o comesos a bord de vaixells o aeronaus espanyols, sense perjudici del que disposin els tractats internacionals dels quals Espanya sigui part.
2. També serà competent la jurisdicció espanyola per als delictes comesos fora del territori nacional, sempre que els responsables penals siguin espanyols o estrangers que hagin adquirit la nacionalitat espanyola després de la comissió del fet i concorrin els requisits següents:

a) Que el fet sigui punible en el lloc d'execució, excepte que, en virtut d'un tractat internacional o d'un acte normatiu d'una organització internacional de la qual Espanya sigui part, no sigui necessari aquest requisit, sense perjudici del que disposin els apartats següents.

b) Que la persona perjudicada o el Ministeri Fiscal interposin querella davant els tribunals espanyols. Aquest requisit es considerarà complert en relació amb els delictes

de competència de la Fiscalia Europea quan aquesta exerceixi efectivament la seva competència.

c) Que el delinqüent no hagi estat absolt, indultat o condemnat a l'estranger, o, en aquest últim cas, no hagi complert la condemna. Si només l'ha complert parcialment, es tindrà en compte per rebaixar proporcionalment la pena que li correspongui.

3. Serà competent la jurisdicció espanyola per als fets comesos per espanyols o estrangers fora del territori nacional quan puguin ser tipificats, segons la llei penal espanyola, com alguns dels delictes següents:

- a) Traïció i contra la pau o la independència de l'Estat.
- b) Contra el titular de la Corona, el seu consort, successor o regent.
- c) Rebel·lió i sedició.
- d) Falsificació de la signatura o del segell reial, del segell de l'Estat, de les signatures dels ministres i dels segells públics o oficials.
- e) Falsificació de moneda espanyola i la seva emissió.
- f) Qualsevol altra falsificació que perjudiqui directament el crèdit o interessos de l'Estat, i la introducció o emissió del falsificat.
- g) Atac contra autoritats o funcionaris públics espanyols.
- h) Delictes comesos en l'exercici de les seves funcions per funcionaris públics espanyols residents a l'estranger i delictes contra l'Administració Pública espanyola.
- i) Delictes relatius al control de canvis.

4. Igualment, serà competent la jurisdicció espanyola per conèixer dels fets comesos per espanyols o estrangers fora del territori nacional que puguin ser tipificats, segons la llei espanyola, com alguns dels delictes següents, quan es compleixin les condicions que s'hi expressen:

a) Genocidi, delictes de lesa humanitat o contra les persones i béns protegits en cas de conflicte armat, sempre que el procediment es dirigeixi contra un espanyol, contra un ciutadà estranger que resideixi habitualment a Espanya, o contra un estranger que es trobés a Espanya i la seva extradició hagués estat denegada per les autoritats espanyoles.

b) Delictes de tortura i contra la integritat moral dels articles 174 a 177 del Codi Penal, quan:

- 1r. el procediment es dirigeixi contra un espanyol; o,
- 2n. la víctima tingués nacionalitat espanyola en el moment de la comissió dels fets i la persona a qui s'imputi la comissió del delicte es trobi en territori espanyol.

c) Delictes de desaparició forçada inclosos en la Convenció internacional per a la protecció de totes les persones contra les desaparicions forçades, feta a Nova York el 20 de desembre de 2006, quan:

- 1r. el procediment es dirigeixi contra un espanyol; o,
- 2n. la víctima tingués nacionalitat espanyola en el moment de la comissió dels fets i la persona a qui s'imputi la comissió del delicte es trobi en territori espanyol.

d) Delictes de pirateria, terrorisme, tràfic il·legal de drogues tòxiques, estupefaents o substàncies psicotròpiques, tràfic d'éssers humans, contra els drets dels ciutadans estrangers i delictes contra la seguretat de la navegació marítima comesos en espais marins, en els supòsits previstos als tractats ratificats per Espanya o en actes normatius d'una organització internacional de la qual Espanya en sigui part.

e) Terrorisme, sempre que concorri alguna de les següents situacions:

1r. el procediment es dirigeixi contra un espanyol;

2n. el procediment es dirigeixi contra un estranger que resideixi habitualment o es trobi a Espanya o, sense complir aquests requisits, col·labori amb un espanyol, o amb un estranger que resideixi o es trobi a Espanya, per a la comissió d'un delictes de terrorisme;

3r. el delictes s'hagi comès per compte d'una persona jurídica amb domicili a Espanya;

4t. la víctima tingués nacionalitat espanyola en el moment de la comissió dels fets;

5è. el delictes hagi estat comès per influir o condicionar il·licitament l'actuació de qualsevol autoritat espanyola;

6è. el delictes hagi estat comès contra una institució o organisme de la Unió Europea amb seu a Espanya;

7è. el delictes hagi estat comès contra un vaixell o aeronau amb pavelló espanyol; o,

8è. el delictes s'hagi comès contra instal·lacions oficials espanyoles, incloent-hi les seves ambaixades i consolats.

Als efectes anteriors, s'entén per instal·lació oficial espanyola qualsevol instal·lació permanent o temporal on les autoritats o funcionaris públics espanyols desenvolupin les seves funcions públiques.

f) Els delictes continguts en el Conveni per a la repressió de l'apoderament il·lícit d'aeronaus, fet a La Haia el 16 de desembre de 1970, sempre que:

1r. el delictes hagi estat comès per un ciutadà espanyol; o,

2n. el delictes s'hagi comès contra una aeronau que navegui sota pavelló espanyol.

g) Els delictes continguts en el Conveni per a la repressió d'actes il·lícits contra la seguretat de l'aviació civil, fet a Mont-real el 23 de setembre de 1971, i en el seu Protocol complementari fet a Mont-real el 24 de febrer de 1988, en els supòsits autoritzats pel mateix.

h) Els delictes continguts en el Conveni sobre la protecció física dels materials nuclears, fet a Viena i Nova York el 3 de març de 1980, sempre que el delictes hagi estat comès per un ciutadà espanyol.

i) Tràfic il·legal de drogues tòxiques, estupefaents o substàncies psicotròpiques, sempre que:

1r. el procediment es dirigeixi contra un espanyol; o,

2n. es tracti de la realització d'actes d'execució d'un d'aquests delictes o de la constitució d'un grup o organització criminal amb vista a la seva comissió en territori espanyol.

j) Delictes de constitució, finançament o integració en grup o organització criminal, o delictes comesos en el si dels mateixos, sempre que es tracti de grups o organitzacions que actuïn amb vista a la comissió a Espanya d'un delicte castigat amb una pena màxima igual o superior a tres anys de presó.

k) Delictes contra la llibertat i indemnitat sexual comesos sobre víctimes menors d'edat, sempre que:

- 1r. el procediment es dirigeixi contra un espanyol;
- 2n. el procediment es dirigeixi contra un ciutadà estranger que resideixi habitualment a Espanya;
- 3r. el procediment es dirigeixi contra una persona jurídica, empresa, organització, grups o qualsevol altra classe d'entitats o agrupacions de persones amb seu o domicili social a Espanya; o,
- 4t. el delicte s'hagués comès contra una víctima que, en el moment de la comissió dels fets, tingués nacionalitat espanyola o residència habitual a Espanya.

l) Delictes regulats en el Conveni del Consell d'Europa de l'11 de maig de 2011 sobre prevenció i lluita contra la violència envers les dones i la violència domèstica, sempre que:

- 1r. el procediment es dirigeixi contra un espanyol;
- 2n. el procediment es dirigeixi contra un estranger que resideixi habitualment a Espanya; o,
- 3r. el delicte s'hagués comès contra una víctima que, en el moment de la comissió dels fets, tingués nacionalitat espanyola o residència habitual a Espanya, sempre que la persona a qui s'imputi la comissió del delicte es trobi a Espanya.

m) Tràfic d'éssers humans, sempre que:

- 1r. el procediment es dirigeixi contra un espanyol;
- 2n. el procediment es dirigeixi contra un ciutadà estranger que resideixi habitualment a Espanya;
- 3r. el procediment es dirigeixi contra una persona jurídica, empresa, organització, grups o qualsevol altra classe d'entitats o agrupacions de persones amb seu o domicili social a Espanya; o,
- 4t. el delicte s'hagués comès contra una víctima que, en el moment de la comissió dels fets, tingués nacionalitat espanyola o residència habitual a Espanya, sempre que la persona a qui s'imputi la comissió del delicte es trobi a Espanya.

n) Delictes de corrupció entre particulars o en les transaccions econòmiques internacionals, sempre que:

- 1r. el procediment es dirigeixi contra un espanyol;
- 2n. el procediment es dirigeixi contra un ciutadà estranger que resideixi habitualment a Espanya;
- 3r. el delicte hagi estat comès per un directiu, administrador, empleat o col·laborador d'una empresa mercantil, societat, associació, fundació o organització amb seu o domicili social a Espanya; o,

4t. el delicte hagi estat comès per una persona jurídica, empresa, organització, grups o qualsevol altra classe d'entitats o agrupacions de persones amb seu o domicili social a Espanya.

o) Delictes regulats en el Conveni del Consell d'Europa de 28 d'octubre de 2011, sobre falsificació de productes mèdics i delictes que suposen una amenaça per a la salut pública, quan:

1r. el procediment es dirigeixi contra un espanyol;

2n. el procediment es dirigeixi contra un estranger que resideixi habitualment a Espanya;

3r. el procediment es dirigeixi contra una persona jurídica, empresa, organització, grups o qualsevol altra classe d'entitats o agrupacions de persones amb seu o domicili social a Espanya;

4t. la víctima tingués nacionalitat espanyola en el moment de la comissió dels fets; o,

5è. el delicte s'hagi comès contra una persona amb residència habitual a Espanya en el moment de la comissió dels fets.

p) Qualsevol altre delicte la persecució del qual sigui obligatòria per un Tractat vigent per a Espanya o per altres actes normatius d'una Organització Internacional de la qual Espanya sigui membre, en els supòsits i condicions que s'hi determinin.

Així mateix, la jurisdicció espanyola també serà competent per conèixer els delictes anteriors comesos fora del territori nacional per ciutadans estrangers que es trobessin a Espanya i la seva extradició hagués estat denegada per les autoritats espanyoles, sempre que així ho imposi un Tractat vigent per a Espanya.

5. Els delictes als quals es refereix l'apartat anterior no seran perseguibles a Espanya en els següents supòsits:

a) Quan s'hagi iniciat un procediment per a la seva investigació i enjudiciament en un Tribunal Internacional constituït conforme als Tractats i Convenis dels quals Espanya en sigui part.

b) Quan s'hagi iniciat un procediment per a la seva investigació i enjudiciament a l'Estat del lloc on s'hagin comès els fets o a l'Estat de nacionalitat de la persona a la qual s'imputi la seva comissió, sempre que:

1.º la persona a la qual s'imputi la comissió del fet no es trobi en territori espanyol; o bé,

2.º s'hagi iniciat un procediment per a la seva extradició al país del lloc on s'hagin comès els fets o del qual siguin nacionals les víctimes, o per posar-lo a disposició d'un Tribunal Internacional perquè sigui jutjat pels mateixos fets, llevat que l'extradició no sigui autoritzada.

Allò disposat en aquest apartat b) no serà aplicable quan l'Estat que exerceixi la seva jurisdicció no estigui disposat a dur a terme la investigació o realment no pugui fer-ho, i així ho valori la Sala 2a del Tribunal Suprem, a la qual el Jutge o Tribunal haurà d'elevat una exposició raonada.

Per tal de determinar si hi ha o no voluntat d'actuar en un assumpte determinat, s'examinarà, tenint en compte els principis d'un procés amb les degudes garanties reconeguts pel Dret Internacional, si es dona una o diverses de les següents circumstàncies, segons el cas:

a) Que el judici ja hagi tingut lloc o estigui en curs, o que la decisió nacional hagi estat adoptada amb la finalitat d'evitar que la persona en qüestió respongui penalment.

b) Que hi hagi hagut un retard injustificat en el judici que, segons les circumstàncies, sigui incompatible amb la intenció de fer comparèixer la persona en qüestió davant la justícia.

c) Que el procés no hagi estat o no estigui sent substanciat de manera independent o imparcial i hagi estat o estigui sent tramitat de forma que, segons les circumstàncies, sigui incompatible amb la intenció de fer comparèixer la persona en qüestió davant la justícia.

Per tal de determinar la incapacitat per investigar o jutjar en un assumpte determinat, s'examinarà si l'Estat, a causa del col·lapse total o substancial de la seva administració nacional de justícia, o pel fet que no en disposa, no pot fer comparèixer l'acusat, no disposa de les proves i els testimonis necessaris, o per altres raons no està en condicions de dur a terme el judici.

6. Els delictes als quals es refereixen els apartats 3 i 4 només seran perseguibles a Espanya prèvia interposició de querella per part de l'ofès o del Ministeri Fiscal.

7.5. Matriu d'anàlisi jurisprudencial comparativa

CATEGORIA D'ANÀLISI	JURISPRUDÈNCIA ESPANYOLA	JURISPRUDÈNCIA FRANCESA
<i>Context factual:</i> Fets objecte d'enjuiciament, Context històric	CAS 1 (STS 296/2015, de 6 de maig): Presumptes crims de genocidi, tortura, terrorisme i crims contra la humanitat comesos entre 1950 i 1979 durant l'ocupació del Tíbet per la República Popular de la Xina. Ocupació militar del Tíbet i repressió sistemàtica de la cultura, religió i drets humans del poble tibetà per part de les autoritats xineses. Víctima principal: Un ciutadà tibetà nacionalitzat espanyol. (VERSIÓ 2014)	CAS 1 (Sentència del Tribunal de Cassació de França, Chambre criminelle, nº 16-87.622, de 24 de maig de 2018): Fets objecte d'enjuiciament: Simbikangwa, antic cap dels serveis secrets de Rwanda, va ser acusat de complicitat en genocidi i crims contra la humanitat durant el genocidi dels Tutsis a Rwanda (1994), per haver proporcionat armes, donat instruccions i col·laborat amb els instigadors de les massacres. Context històric: Genocidi a Rwanda (abril-juliol 1994), amb l'assassinat sistemàtic de prop de 800.000 persones, majoritàriament tutsis.

	CAS 2 (STS 297/2015, 8 de maig de 2015): Fets objecte d'enjudiciament: Presumptes delictes de genocidi i tortura comesos per autoritats xineses contra membres del moviment espiritual Falun Gong a la República Popular de la Xina. Context històric: A partir de 1999, la Xina inicia una campanya de persecució sistemàtica contra els practicants de Falun Gong, incloent-hi detencions massives, tortures, desaparicions forçades i execucions extrajudicials. (VERSIÓ 2014) CAS 3 (STC 23/2019, de 25 de febrer 2019): Fets objecte d'enjudiciament: Recurs d'empara presentat per l'Asociación Comité de Apoyo al Tíbet i altres parts, en relació amb el sobreseïment de la querella interposada davant l'Audiència Nacional per genocidi, tortures, crims contra la humanitat i terrorisme a la Regió Autònoma del Tíbet. Context històric: Repressió sistemàtica del poble tibetà per part del Govern xinès des de la dècada dels 1950. (VERSIÓ 2014) CAS 4 (IAN 80/2014, de 15 de desembre de 2014): Fets objecte d'enjudiciament: Crims de genocidi i crims contra la humanitat comesos en els camps de Mauthausen, Sachsenhausen i Flossenbürg contra ciutadans espanyols deportats durant la Segona Guerra Mundial. Context històric: Deportació i extermini de milers d'espanyols exiliats republicans en camps de concentració nazis. (VERSIÓ 2014)	CAS 2 (Sentència del Tribunal Penal de França, de 16 de juliol de 2018): Fets objecte d'enjudiciament: Octavien Ngenzi i Tito Barahira, exalcaldes de Kabarondo (Rwanda), van ser acusats de participar activament en el genocidi dels tutsis a l'abril de 1994. Se'ls va atribuir la supervisió i participació directa en massacres, incloent-hi l'assassinat de més de 2.000 persones refugiades en una església. Context històric: El genocidi de Rwanda (abril-juliol de 1994) va resultar en l'assassinat sistemàtic de prop de 800.000 persones, majoritàriament tutsis. CAS 3 (Sentència del Tribunal Penal de 20 de desembre de 2023): Fets objecte d'enjudiciament: Sosthène Munyemana, metge ruandès, va ser acusat de participar activament en el genocidi dels tutsis a l'abril de 1994. Se li va atribuir la col·laboració en la detenció i execució de tutsis a la localitat de Tumba, a la prefectura de Butare. CAS 4 (Sentència del Tribunal Penal de França de 30 d'octubre de 2024): Fets objecte d'enjudiciament: L'acusat, Eugène Rwamucyo, metge ruandès, va ser jutjat per la seva implicació en el genocidi contra la població tutsi de Ruanda el 1994, especialment per haver col·laborat amb les autoritats genocides, participar en enterraments massius i contribuir a l'estigmatització de les víctimes mitjançant discursos d'odi. Context històric: Genocidi de Ruanda (abril-juliol 1994), en què es van assassinar entre 800.000 i 1.000.000 de persones, principalment tutsis, en pocs mesos. França té una relació controvertida amb aquest conflicte, per la seva proximitat al règim hutu en aquell moment.
--	---	---

Bases jurídiques: Normes aplicades (ex. art. 23 LOPJ / art. 689-11 CPP), tipus de delictes reconegut (genocidi), fonament de jurisdicció	CAS 1 (STS 296/2015, de 6 de maig): Normes aplicades: Art. 23.4 LOPJ (versió reformada per la LO 1/2014, restrictiva de la jurisdicció universal). Referències a Convenis de Ginebra, Convenció contra el genocidi, Convenis internacionals sobre drets humans. Tipus de delictes reconegut: Genocidi (i també tortures i crims de lesa humanitat). Fonament de jurisdicció: Exercici de jurisdicció universal. Però després de la reforma, limitada a supòsits amb connexió (nacionalitat espanyola dels acusats, presència a Espanya, denegació d'extradició). CAS 2 (STS 297/2015, de 8 de maig): Normes aplicades: Art. 23.4 LOPJ, versió reformada per la LO 1/2014, que restringeix la jurisdicció universal. Convenció per a la Prevenció i la Sanció del Delictes de Genocidi (1948). Convenció contra la Tortura (1984). Tipus de delictes reconegut: Genocidi i tortura. Fonament de jurisdicció: Basat en el principi de jurisdicció universal, però limitat pels nous requisits de connexió imposats per la reforma de 2014. CAS 3 (STC 23/2019, de 25 de febrer 2019): Normes aplicades: Art. 24 CE (dret a la tutela judicial efectiva). Art. 23.4 LOPJ (jurisdicció universal després de la reforma de 2014). Referències als tractats internacionals (Convenció contra el genocidi, Convenis de Ginebra, etc.). Tipus de delictes reconegut: Genocidi (també tortures i crims contra la humanitat). Fonament de jurisdicció: Basat inicialment en jurisdicció universal; després, limitat pels criteris establerts a la LO 1/2014 (nacionalitat espanyola de l'acusat, residència o denegació d'extradició).	CAS 1 (Sentència del Tribunal de Cassació de França, Chambre criminelle, nº 16-87.622, de 24 de maig de 2018): Normes aplicades: Article 211-1 del Codi Penal francès (delictes de genocidi). Articles del Codi de procediment penal relacionats amb la competència (ex. art. 689-11 CPP). Convenció per a la prevenció i la repressió del delictes de genocidi (1948). Tipus de delictes reconegut: Genocidi i complicitat en crims contra la humanitat. Fonament de jurisdicció: Presència de l'acusat al territori francès (arrestat a Mayotte, territori d'ultramar francès) → jurisdicció universal activada per aquest criteri. CAS 2 (Sentència del Tribunal Penal de França, Arrêt Criminel nº16/0066, de 16 de juliol de 2018): Normes aplicades: Articles relatius al genocidi i crims contra la humanitat del Codi Penal francès. Article 689-11 del Codi de Procediment Penal francès, que estableix la jurisdicció universal per a determinats crims internacionals. Convenció per a la prevenció i la repressió del delictes de genocidi (1948). Tipus de delictes reconegut: Genocidi i crims contra la humanitat. Fonament de jurisdicció: Jurisdicció universal basada en la presència dels acusats al territori francès. CAS 3 (Sentència del Tribunal Penal de 20 de desembre de 2023): Normes aplicades: Articles relatius al genocidi i crims contra la humanitat del Codi Penal francès. Article 689-11 del Codi de Procediment Penal francès, que estableix la jurisdicció universal per a determinats crims internacionals. Convenció per a la prevenció i la repressió del delictes de

	CAS 4 (IAN 80/2014, de 15 de desembre de 2014): Normes aplicades: Art. 23.4 LOPJ (reformat per LO 1/2014 de 13 de març). Disposició Transitòria Primera de la LO 1/2014 (aplicació immediata als processos en curs). Drets reconeguts en tractats internacionals (Convenció contra el genocidi, etc.). Tipus de delictes reconeguts: Genocidi i crims contra la humanitat. Fonament de jurisdicció: Jurisdicció universal limitada als supòsits de connexió directa (nacionalitat espanyola de l'acusat, residència habitual a Espanya, o presència a Espanya amb denegació d'extradició).	genocidi (1948). Tipus de delictes reconeguts: Genocidi, crims contra la humanitat i participació en una entesa per a la preparació d'aquests crims. Fonament de jurisdicció: Jurisdicció universal basada en la presència de l'acusat al territori francès. CAS 4 (Sentència del Tribunal Penal de França de 30 d'octubre de 2024): Normes aplicades: Codi de procediment penal francès (article 689-11 i següents), que permet l'exercici de la jurisdicció universal per crims internacionals si l'acusat és present en territori francès. Tipus de delictes reconeguts: Complicitat en genocidi i crims contra la humanitat (no pas l'autoria directa). Fonament de jurisdicció: Jurisdicció universal (art. 689-11 CPP) amb requisit de presència física de l'acusat i principi de subsidiarietat (és a dir, quan l'Estat d'origen no pot o no vol jutjar).
Connexió amb l'Estat Presència de l'acusat, Nacionalitat, Residència, Altres vincles	CAS 1 (STS 296/2015, de 6 de maig): Presència de l'acusat: No. Els alts càrrecs xinesos no estaven presents a Espanya. Nacionalitat: No espanyola. Tots els acusats eren xinesos. Residència: No residien a Espanya. Altres vincles: Una de les víctimes tenia nacionalitat espanyola, però això es va considerar insuficient sota la nova regulació per justificar la jurisdicció universal. CAS 2 (STS 297/2015, de 8 de maig): Presència de l'acusat: No hi ha presència física dels acusats a Espanya. Nacionalitat: Tots els acusats són ciutadans xinesos. Residència: Tots residien a la Xina. Altres vincles: No existien vincles directes amb Espanya (ni víctimes espanyoles, ni residents a Espanya). CAS 3 (STC 23/2019, de 25 de febrer de 2019): Presència de l'acusat: No.	CAS 1 (Sentència del Tribunal de Cassació de França, Chambre criminelle, nº 16-87.622, de 24 de maig de 2018): Presència de l'acusat: Sí, arrestat a Mayotte (departament francès). Nacionalitat: Ruandesa. Residència: A França des de feia anys en situació administrativa legal. Altres vincles: Cap altre vincle rellevant conegut, fora de la seva presència física. CAS 2 (Sentència del Tribunal Penal de França, Arrêt Criminel nº16/0066, de 16 de juliol de 2018): Presència de l'acusat: Ambdós acusats residien a França en el moment de la seva detenció. Nacionalitat: Ruandesa. Residència: Tito Barahira residia a Tolosa, França. Altres vincles: Octavien Ngenzi havia sol·licitat asil a França, però la seva petició va ser rebutjada el març de 2010.

	Nacionalitat: Cap dels querellats era espanyol. Residència: Tampoc residien a Espanya. Altres vincles: La víctima principal (Thubten Wangchen) tenia nacionalitat espanyola, però la reforma exigia vincles respecte dels autors dels fets, no de les víctimes. CAS 4 (IAN 80/2014, de 15 de desembre de 2014): Presència de l'acusat: No. Nacionalitat: Tots els acusats eren alemanys. Residència: No residien a Espanya. Altres vincles: Les víctimes eren espanyoles, però això no era suficient sota la nova LOPJ.	CAS 3 (Sentència del Tribunal Penal de 20 de desembre de 2023): Presència de l'acusat: Sosthène Munyemana residia a França des de setembre de 1994. Nacionalitat: Ruandesa. Residència: Va exercir com a metge urgentista i després com a geriatre al sud-oest de França. Altres vincles: La seva dona ja residia a França abans de la seva arribada. CAS 4 (Sentència del Tribunal Penal de França de 30 d'octubre de 2024): Presència de l'acusat: Rwamucyo vivia a França en el moment de la detenció i durant el procés judicial. Nacionalitat: Rwandesa (no nacionalitzat francès). Residència: Legal a França, on havia exercit com a metge. Altres vincles: Cap relació coneguda amb víctimes franceses, ni amb l'administració francesa més enllà del seu domicili.
<i>Paper del Ministeri Fiscal</i> Iniciativa d'acció penal, col·laboració o oposició a l'exercici de la jurisdicció	CAS 1 (STS 296/2015, de 6 de maig): Iniciativa d'acció penal: No. El Ministeri Fiscal va sol·licitar el sobreseïment de la causa. Col·laboració o oposició a l'exercici de la jurisdicció: Oposició activa, recolzant la interpretació restrictiva de la reforma de 2014. CAS 2 (STS 297/2015, de 8 de maig): Iniciativa d'acció penal: No. El Ministeri Fiscal va recolzar el sobreseïment de la causa. Col·laboració o oposició a l'exercici de la jurisdicció: Oposició a la continuació del procediment penal per falta de jurisdicció conforme a la reforma legal. CAS 3 (STC 23/2019, de 25 de febrer de 2019): Iniciativa d'acció penal: No va impulsar el procediment. Col·laboració o oposició a l'exercici de la jurisdicció: Va recolzar el sobreseïment acordat per l'Audiència Nacional.	CAS 1 (Sentència del Tribunal de Cassació de França, Chambre criminelle, n° 16-87.622, de 24 de maig de 2018): Iniciativa d'acció penal: Procediment iniciat per denúncies d'associacions de drets humans i autoritzat per les autoritats judicials franceses. Col·laboració o oposició: Col·laboració plena del Ministeri Fiscal, impulsant l'enjudiciament i donant suport a les acusacions. CAS 2 (Sentència del Tribunal Penal de França, Arrêt Criminel n°16/0066, de 16 de juliol de 2018): Iniciativa d'acció penal: El Ministeri Fiscal francès va iniciar l'acció penal, recolzat per denúncies d'associacions de drets humans. Col·laboració o oposició a l'exercici de la jurisdicció: Col·laboració plena en la persecució dels crims, impulsant el procés judicial.

	CAS 4 (IAN 80/2014, de 15 de desembre de 2014): Iniciativa d'acció penal: No. Col·laboració o oposició a l'exercici de la jurisdicció: Va recolzar el sobreseïment	CAS 3 (Sentència del Tribunal Penal de 20 de desembre de 2023): Iniciativa d'acció penal: El procediment es va iniciar arran d'una denúncia de víctimes i associacions, però la fiscalia francesa va donar curs al cas i va formular acusació. Col·laboració: El Ministeri Fiscal va ser actiu en la persecució, col·laborant amb la unitat de crims contra la humanitat de París. CAS 4 (Sentència del Tribunal Penal de França de 30 d'octubre de 2024): Iniciativa d'acció penal: L'acció penal va ser impulsada per una denúncia presentada per associacions de víctimes i ONG, però el Ministeri Fiscal va recolzar l'obertura del procediment. Col·laboració o oposició: El Ministeri Fiscal va col·laborar activament en la instrucció i es va posicionar a favor de la celebració del judici, tot i les dificultats probatòries.
<i>Obstacles legals i processals</i> Excepcions d'immunitat, competència d'altres tribunals (nacionals/internacionals), denegació d'extradició	CAS 1 (STS 296/2015, de 6 de maig): Excepcions d'immunitat: No es va analitzar immunitat personal (perquè no es va arribar a fase d'enjudiciament), però sí es va al·ludir a la impossibilitat de jurisdicció per absència de connexió. Competència d'altres tribunals: Es va assenyalar que no hi havia un procés davant un tribunal internacional actiu. Denegació d'extradició: No es va sol·licitar extradició, ja que els acusats no estaven localitzats ni disponibles. CAS 2 (STS 297/2015, de 8 de maig): Excepcions d'immunitat: No es va arribar a tractar específicament. Competència d'altres tribunals: Es va fer referència a l'eventual competència de la Cort Penal Internacional (CPI), però no hi havia cap procediment obert en aquell moment. Denegació	CAS 1 (Sentència del Tribunal de Cassació de França, Chambre criminelle, n° 16-87.622, de 24 de maig de 2018): Excepcions d'immunitat: No aplicables en aquest cas (no tenia cap càrrec oficial ni protecció legal). Competència d'altres tribunals: No es va detectar procediment en curs ni a Rwanda ni al TPIR ni a la CPI sobre ell. Denegació d'extradició: No s'aplica. França va optar per jutjar-lo directament sota el principi de jurisdicció universal, atesa la seva presència. CAS 2 (Sentència del Tribunal Penal de França, Arrêt Criminel n°16/0066, de 16 de juliol de 2018): Excepcions d'immunitat: No aplicables, ja que els acusats no ostentaven càrrecs oficials que els

	d'extradició: No va haver-hi sol·licitud formal d'extradició. CAS 3 (STC 23/2019, de 25 de febrer de 2019): Excepcions d'immunitat: No es va valorar perquè no es va admetre a tràmit la continuació del procediment per manca de jurisdicció. Competència d'altres tribunals: No hi havia procés obert ni a la CPI ni a altres tribunals internacionals. Denegació d'extradició: No aplicable; no es van tramitar extradicions perquè els acusats mai van ser localitzats a Espanya. CAS 4 (IAN 80/2014, de 15 de desembre de 2014): Excepcions d'immunitat: No aplicables, atès l'arxiu prematur per falta de competència. Competència d'altres tribunals: No existien processos en marxa davant d'altres jurisdiccions internacionals. Denegació d'extradició: No es va plantejar perquè no hi havia presència dels acusats a Espanya.	conferissin immunitat. Competència d'altres tribunals: No es van identificar procediments en curs ni a Rwanda ni en tribunals internacionals com el TPIR o la CPI sobre els acusats. Denegació d'extradició: No aplicable. França va optar per jutjar-los directament sota el principi de jurisdicció universal, atesa la seva presència al territori. CAS 3 (Sentència del Tribunal Penal de 20 de desembre de 2023): Competència d'altres tribunals: Munyemana també era reclamat per Rwanda, però França va rebutjar l'extradició al·legant manca de garanties de judici just. Immunitat: No aplicable, ja que Munyemana no ostentava càrrec oficial amb protecció. Retard en el procés: El cas es va obrir el 1995 però el judici no es va celebrar fins al 2023 per qüestions d'instrucció i proves. CAS 4 (Sentència del Tribunal Penal de França de 30 d'octubre de 2024): Excepcions d'immunitat: No aplicables, ja que Rwamucyo no ocupava cap càrrec oficial en el moment dels fets ni durant el judici. Competència d'altres tribunals: El Tribunal Penal Internacional per a Ruanda (TPIR) ja no era operatiu. França va actuar per subsidiarietat. Denegació d'extradició: Les autoritats franceses van denegar l'extradició a Ruanda per manca de garanties de judici just, motiu pel qual es va activar la jurisdicció universal.
Resolució judicial Sentència, admissió o inadmissió, fonament de la decisió, doctrina consolidada	CAS 1 (STS 296/2015, de 6 de maig): Sentència: Desestimació dels recursos de cassació. Confirmació del sobreseïment acordat per l'Audiència Nacional. Admissió o inadmissió: Inadmissió de la querella per falta de	CAS 1 (Sentència del Tribunal de Cassació de França, Chambre criminelle, nº 16-87.622, de 24 de maig de 2018): Excepcions d'immunitat: No aplicables en aquest cas (no tenia cap càrrec oficial

	jurisdicció. Fonament de la decisió: La reforma del 2014 limita la jurisdicció universal a supòsits amb vincles clars amb Espanya. No existeix obligació internacional absoluta d'exercir jurisdicció universal de manera incondicionada. Doctrina consolidada: Reforça la tendència restrictiva iniciada el 2009 i consolidada el 2014 en matèria de jurisdicció universal a Espanya. CAS 2 (STS 297/2015, de 8 de maig): Sentència: Desestimació del recurs de cassació; confirmació del sobreseïment acordat per l'Audiència Nacional. Admissió o inadmissió: Inadmissió de la querella per manca de competència jurisdiccional. Fonament de la decisió: Reconeix que la nova redacció de l'art. 23.4 LOPJ limita la jurisdicció universal a casos amb vincles específics (presència física a Espanya, nacionalitat espanyola o denegació d'extradició). Defensa que aquesta limitació no vulnera les obligacions internacionals de persecució del genocidi. Argumenta que la nova regulació respon a un model acceptat internacionalment i respecta el principi de legalitat. Doctrina consolidada: Confirma la doctrina ja establerta a la STS 296/2015 (cas Tíbet) sobre l'acceptabilitat constitucional d'un model restringit de jurisdicció universal. CAS 3 (STC 23/2019, de 25 de febrer de 2019): Sentència: El Tribunal Constitucional desestima el recurs d'amparo. Admissió o inadmissió: Manté la decisió de sobreseïment acordada per l'Audiència Nacional. Fonament de la decisió: La reforma legal de 2014 va modificar legítimament les condicions d'accés a la jurisdicció universal, restringint-la. El dret a la tutela judicial efectiva no garanteix un dret absolut a l'accés a la jurisdicció penal universal. El canvi legislatiu, encara que desfavorable, és constitucional si no buida de contingut	ni protecció legal). Competència d'altres tribunals: No es va detectar procediment en curs ni a Rwanda ni al TPIR ni a la CPI sobre ell. Denegació d'extradició: No s'aplica. França va optar per jutjar-lo directament sota el principi de jurisdicció universal, atesa la seva presència. CAS 2 (Sentència del Tribunal Penal de França, Arrêt Criminel n°16/0066, de 16 de juliol de 2018): Sentència: El 6 de juliol de 2016, la Cour d'assises de Paris va condemnar ambdós acusats a cadena perpètua per genocidi i crims contra la humanitat. Aquesta sentència va ser confirmada en apel·lació el 6 de juliol de 2018. Admissió o inadmissió: Admissió completa del cas, amb celebració de judici oral complet. Fonament de la decisió: La cort va considerar provada la implicació activa dels acusats en l'organització i execució de massacres, destacant la seva autoritat i responsabilitat en els fets. Doctrina consolidada: Aquest cas reforça la jurisprudència francesa en matèria de jurisdicció universal per genocidi, establint un precedent significatiu en la repressió de crims internacionals. CAS 3 (Sentència del Tribunal Penal de 20 de desembre de 2023): Sentència: Condemna a 24 anys de reclusió criminal (20 desembre 2023). Fonament de la decisió: La Cour d'assises va considerar provada la participació activa de Munyemana en els crims, en base a testimonis i proves documentals. Es va establir que, tot i no ser executor directe, va facilitar, promoure i participar en la logística del genocidi. Doctrina consolidada: Confirma la possibilitat d'aplicar la jurisdicció universal davant d'un resident no nacional, per crims de genocidi.
--	--	--

	el dret a accedir als tribunals de forma general. Doctrina consolidada: Alineació amb la línia restrictiva marcada pel Tribunal Suprem a les STS 296/2015 i 297/2015. CAS 4 (IAN 80/2014, de 15 de desembre de 2014): Resolució: Sobreseïment i arxiu de la causa. Admissió o inadmissió: Inadmissió a continuar el procediment. Fonament de la decisió: Aplicació immediata de la reforma de la jurisdicció universal. Absència de connexió directa amb Espanya (ni nacionalitat, ni residència, ni presència). Reconeixement que la reforma restringeix la competència penal internacional d'Espanya. VOT PARTICULAR: - <u>Deure d'investigar i perseguir</u> L'Estat espanyol té l'obligació internacional inexcusable de perseguir els crims de dret internacional, especialment quan afecten a víctimes espanyoles. L'obligació de perseguir deriva directament dels Convenis de Ginebra i del dret consuetudinari. - <u>Supremacia del dret internacional sobre el dret intern</u> La reforma de l'art. 23.4 LOPJ (LO 1/2014) no pot derogar compromisos internacionals assumits per Espanya. Conflicte de normes: En cas de contradicció entre un tractat internacional i una llei interna, preval el tractat. - <u>Diferenciació entre tipus de delictes</u> No es pot tractar igual els delictes de tràfic de drogues o terrorisme que els	CAS 4 (Sentència del Tribunal Penal de França de 30 d'octubre de 2024): Sentència: Condemna a 27 anys de reclusió criminal per complicitat en genocidi i complicitat en crims contra la humanitat. Admissió/inadmissió: La causa va ser admesa i jutjada per la Cour d'assises de París. Fonament de la decisió: Basat en testimonis, informes i el context de participació indirecta en els fets. El tribunal va reconèixer que no era executor directe, però sí còmplice actiu. Doctrina consolidada: Aquesta sentència se suma a d'altres a França (ex. Simbikangwa) i consolida una línia jurisprudencial activa dins el marc de la jurisdicció universal per crims internacionals.
--	---	---

	crims de guerra, contra la humanitat o genocidi. Aquests darrers tenen un estatut internacional especial i estan subjectes a normes específiques de persecució universal. - <u>Interpretació errònia del dret internacional per la majoria</u> El vot majoritari interpreta erròniament els Convenis de Ginebra: La persecució no requereix la presència física dels acusats a Espanya. El dret internacional exigeix buscar i jutjar els presumptes responsables sense condicions territorials. - <u>Violació de drets de les víctimes</u> El sobreseïment i arxiu vulnera el dret d'accés a la justícia de les víctimes espanyoles de crims internacionals. Conclusions del vot particular • Demanen revocar l'auto de conclusió del sumari. • Demanen continuar la investigació i instrucció de la causa. • Demanen aplicar prioritàriament el dret internacional convencional, mantenint la jurisdicció.	
Valoració crítica En base a les preguntes de recerca	CAS 1 (STS 296/2015, de 6 de maig): Impacte de la reforma de 2014: Clarament limitador. L'exigència de vincles concrets fa que molts casos greus de genocidi quedin fora de la jurisdicció espanyola. Accés a la justícia universal: Dificultat pràctica molt elevada per part de víctimes no vinculades nacionalment o territorialment a Espanya. Pla de futurs procediments: Aquest cas mostra que	CAS 1 (Sentència del Tribunal de Cassació de França, Chambre criminelle, nº 16-87.622, de 24 de maig de 2018): Evolució jurídica: Aquest cas obre la porta a altres judicis de jurisdicció universal a França i marca una diferència important amb Espanya, on casos similars es van arxivar. Aplicació pràctica de la jurisdicció universal: Es constata que França pot

	sense una reforma legislativa o sense que es doni la presència física dels responsables a Espanya, serà molt complicat promoure nous procediments basats únicament en la gravetat dels crims. CAS 2 (STS 297/2015, de 8 de maig): Impacte de la reforma de 2014: Reducció severa del marge d'aplicació pràctica de la jurisdicció universal a Espanya. Accés a la justícia universal: Greument afectat; víctimes de crims de genocidi sense connexió amb Espanya tenen moltes dificultats per accedir a la jurisdicció penal espanyola. Pla de futurs procediments: Aquesta sentència confirma que, llevat de situacions molt concretes (presència de l'acusat a Espanya), els futurs casos de genocidi amb actors externs tenen escasses possibilitats de prosperar. CAS 3 (STC 23/2019, de 25 de febrer de 2019): Impacte de la reforma de 2014: Confirmació contundent que Espanya ha abandonat l'antic model de jurisdicció universal sense lligams personals. Accés a la justícia universal: En casos com el genocidi del Tíbet, l'accés queda pràcticament tancat si no es compleixen els criteris estrictes de connexió amb Espanya. Pla de futurs procediments: Aquesta resolució deixa clar que la via interna espanyola no és actualment una via realista per perseguir genocidis sense connexió directa amb Espanya. CAS 4 (IAN 80/2014, de 15 de desembre de 2014): - Resolució Impacte de la reforma de 2014: Enorme retrocés en l'exercici de la jurisdicció universal. Accés a la justícia universal: Severament limitat, fins i tot per a	enjudiciar crims de genocidi ocorreguts a l'estranger si l'acusat es troba al seu territori. Comparació amb Espanya: Espanya ha limitat aquests casos des de 2014, mentre que França consolida el seu compromís judicial amb la repressió de crims internacionals. CAS 2 (Sentència del Tribunal Penal de França, Arrêt Criminel n°16/0066, de 16 de juliol de 2018): Evolució jurídica: El cas exemplifica l'aplicació efectiva de la jurisdicció universal a França, contrastant amb altres jurisdiccions que han limitat aquesta competència. Aplicació pràctica de la jurisdicció universal: Demostra la capacitat de França per enjudiciar crims de genocidi ocorreguts a l'estranger, basant-se en la presència dels acusats al seu territori. Comparació amb Espanya: Mentre que Espanya ha restringit l'abast de la seva jurisdicció universal, França ha consolidat el seu compromís amb la persecució de crims internacionals greus. CAS 3 (Sentencia del Tribunal Penal de 20 de desembre de 2023): Rellevància jurídica: És una sentència històrica, ja que mostra com França, tot i les restriccions de la seva jurisdicció universal, és capaç de jutjar residents per crims internacionals. Impacte simbòlic: Consolida la responsabilitat internacional de perseguir el genocidi més enllà de les fronteres estatals. Retard processal com a problema: La lentitud del procés (28 anys des dels fets) posa en qüestió l'efectivitat i l'accessibilitat a la justícia per a les víctimes.
--	--	---

	víctimes espanyoles de crims reconeguts internacionalment. Pla de futurs procediments: Casos com aquest demostren la inviabilitat pràctica de processos de jurisdicció universal a Espanya sense connexió directa. - <u>Vot particular</u> Aquest vot particular aporta una visió sòlida i jurídica de defensa de la jurisdicció universal real pels crims internacionals més greus. Denúncia la reducció política de la jurisdicció universal com una violació indirecta dels drets humans i de les obligacions internacionals d'Espanya. Té especial rellevància en el debat actual sobre els límits constitucionals a la reforma de la justícia universal a Espanya.	Col·laboració associativa: El paper d'associacions com Ibuka ha estat essencial per portar el cas davant la justícia. CAS 4 (Sentència del Tribunal Penal de França de 30 d'octubre de 2024): P1 (Marc normatiu): La normativa francesa permet un exercici més operatiu i constant de la jurisdicció universal, si es compleixen condicions estrictes. P2 (Consolidació jurisprudencial): La sentència de Rwamucyo reafirma la voluntat de França de perseguir crims de genocidi sota el principi de jurisdicció universal, malgrat obstacles polítics i diplomàtics. P3 (Plausibilitat d'enjudiciar genocidis actuals): Aquesta jurisprudència mostra que és plausible enjudiciar genocidis com el de Palestina, sempre que hi hagi presència de l'acusat a França. Tanmateix, no es pot fer in absentia i la qualificació jurídica prèvia (per ex. de la CPI) augmentaria la legitimitat i força del procediment.
--	---	--